

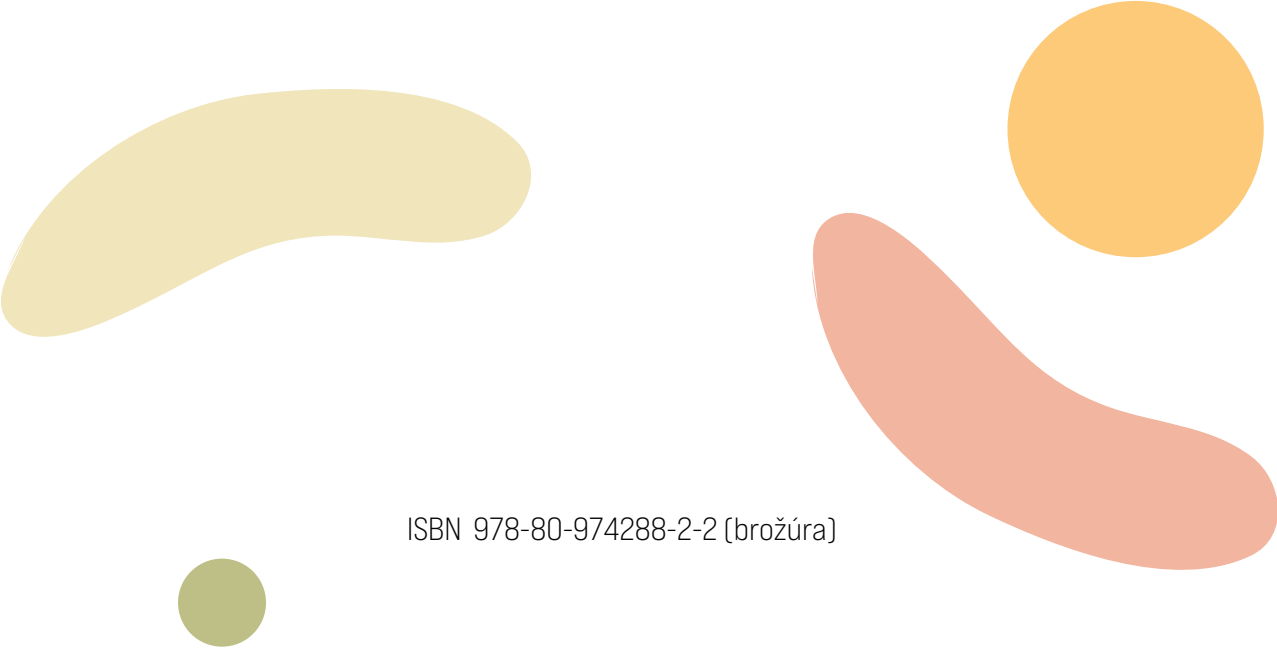
MANUÁL

pre učiteľov v materských, základných a stredných školách
o multidisciplinárnej starostlivosti a inkluzívnom vzdelávaní
detí a žiakov s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom

Vytvorené v partnerstve medzi:
Asociácia spina bifida a hydrocefalus - Bulharsko
Centrum včasnej intervencie Trnava - Slovensko
a Slovenská spoločnosť pre spina bifida
a/alebo hydrocefalus ako pridružený partner

Autori:
Terézia Drdulová
Marek Krajňák

ISBN 978-80-974288-2-2 (brožúra)

Erasmus+ Projekt No. 2021-1-BG01-KA210-SCH-000031249

Tento dokument je súčasťou súboru vzdelávacích materiálov na podporu inklúzie detí s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom v materských školách a školách, vypracovaných v rámci projektu Multi-IN. Všeobecná príručka spolu s doplnkovými manuálmi a vzdelávacími video kurzami majú za cieľ podporiť úsilie o multidisciplinárnu spoluprácu odborníkov a rodiny v inkluzívnom vzdelávaní detí so spinou bifídou a hydrocefalom.

Všetky zdroje Multi-IN sú články s otvoreným prístupom, čo umožňuje neobmedzené používanie, distribúciu, preklad a reprodukciu na akomkoľvek médiu za predpokladu, že sú uvedení pôvodní autori a zdroj. Celá séria vzdelávacích materiálov je dostupná na:

www.multi-in.eu

Manuál obsahuje všeobecné odporúčania založené na prieskume potrieb a práv žiakov s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom v kontexte inkluzívneho vzdelávania a multidisciplinárneho prístupu.

Autori uznávajú, že v každej krajine môžu existovať rozdiely a odchýlky v kompetenciách školských psychológov v materských, základných a stredných školách na základe legislatívy štátu.

Legislatíva konkrétneho štátu má prednosť pred odporúčaniami uvedenými v manuáli.

Autori ďakujú všetkým rodičom a deťom z Bulharska a Slovenska, ktorí sa podelili o svoje osobné príbehy a prispeli svojimi skúsenosťami zo vzdelávania k nášmu výskumu výstupov Multi-IN.

OBSAH

ÚVOD	3
ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTIKY INKLUZÍVNEHO VZDELÁVANIA OD RANÉHO VEKU	4
Tipy pre učiteľa na podporu začlenenia žiaka s odlišnosťou	6
Vytváranie pohody a bezpečia v triede	7
UČITEĽ - TVORCA INKLUZÍVNEHO PROSTREDIA	9
Základné charakteristiky učiteľa v inkluzívnom vzdelávaní	10
ČO BY MAL UČITEĽ VEDIEŤ O SPINE BIFIDE A HYDROCEFALE	11
KOMPLEXNÝ POHĽAD UČITEĽA NA ŽIAKA SO SPINOU BIFIDOU A HYDROCEFALOM	15
Učiteľ akceptujúci práva žiaka so spinou bifidou a hydrocefalom	18
Dotazník mapujúci inklúziu žiaka so spinou bifidou a hydrocefalom	22
Dotazník pre spolužiakov žiaka so spinou bifidou a hydrocefalom	23
Tipy pre podporu komunikácie učiteľa so žiakmi	24
UČITEĽ A JEHO ZDROJE	27
UPLATNENIE INKLUZÍVNYCH PRINCÍPOV UČITEĽOM TELESNEJ VÝCHOVY	28
Vplyv cvičenia na vývin a sebavnímanie žiaka	29
Odporúčané postupy plánovania a realizovania hodín telesnej výchovy	30
Špecifiká žiakov s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom súvisiace s telesnou výchovou	31
Príklady začlenenia žiakov so spinou bifidou do telesnej výchovy	31
ÚLOHA UČITEĽA V MULTIDISCIPLINÁRNOM TÍME	33
Učiteľ ako koordinátor tímu	33
Spolupráca učiteľa pri tvorbe Individuálneho vzdelávacieho programu	34
Učiteľ - obhajca žiaka s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom	36
Príprava žiaka s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom na reálny život	37
ZÁVER	38
POUŽITÁ LITERATÚRA	39

ÚVOD

Viac než 20 rokov pracujem s deťmi s rôznorodými potrebami v prostredí inkluzívneho vzdelávania. Počas môjho profesionálneho života som mala možnosť zblízka pozorovať cestu vzdelávania stoviek až tisícov žiakov s akýmikoľvek ťažkosťami. Rozhodujúcou nebola závažnosť ťažkostí na strane žiaka, ale to, aký prístup zaujali učitelia žiaka, asistenti, špeciálni pedagógovia, psychológovia, riaditelia a iní. **Najťažšia skúsenosť s inkluzívnym vzdelávaním je poväčšine tá prvá, lebo stojí veľmi veľa - prekonať strach z neznámeho.**

Vzdelávanie dieťaťa alebo žiaka so spinou bifidou alebo hydrocefalom je pre učiteľa práve takouto skúsenosťou - plnou obáv a strachu z množstva neznámych vecí.

Počas mojej praxe som nestretla ani jedno dieťa, žiaka alebo mladého človeka, ktorý by nebol schopný sa posunúť, prekonať seba samého a urobiť nejaký pokrok v jednej alebo vo viacerých oblastiach svojho života. Každý žiak však urobil pokrok predovšetkým v porovnaní so sebou samým, nie s inými. Súčasne som zažila množstvo krásnych situácií a prekvapení od bežných žiakov, ktoré vymysleli, pripravili a zorganizovali preto, aby dali najavo, že ich v niečom iný spolužiak je pre nich dôležitý. **Žiaci vedia zvládnuť inkluzívne vzdelávanie.** Predovšetkým vtedy, ak majú okolo seba dospelých - učiteľov, riaditeľov, asistentov, psychológov, špeciálnych pedagógov, rodičov a iných, ktorých prístup a správanie môžu napodobniť. Navyše, vedia popri tom naučiť niečo aj nás - dôležitých dospelých. Tento manuál má snahu podporiť učiteľov, aby vedeli ako zvládnuť inkluzívne vzdelávanie žiaka so spinou bifidou alebo hydrocefalom. Verím, že pomôže viacerým a bude dobrým pomocníkom.

Väčšina detí narodených s rázštepom chrbtice a hydrocefalom v 21. storočí má šancu na plnohodnotný život. Za podmienky, že má prístup ku včasnej a kvalitnej zdravotnej starostlivosti, informovaných rodičov, profesionálov, dostatok podnetov pre svoj vývin a prístup ku kvalitnému vzdelávaniu od raného veku. Spoločne to zvládneme oveľa ľahšie. Spojme sily a urobme to - aj s pomocou tohto manuálu.

”

Inkluzívne vzdelávanie nezachráni svet,
ale pretvorí veľa častí sveta na krajšie miesta pre život
a zásadne ovplyvní život žiakov.

“

T. Drdulová

ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTIKY INKLUZÍVNEHO VZDELÁVANIA OD RANÉHO VEKU

Inklúzia znamená patriť do spoločnosti, môcť participovať na jej živote v akejkoľvek oblasti. Inkluzívne vzdelávanie je inklúziou v školskom systéme a teda je jednou časťou inkluzívneho procesu. Časovo i priestorovo. Inkluzívne vzdelávanie je podľa autorov Indexu inklúzie súborom hodnôt, ktorých cieľným uvádzaním do života odpovedáme na otázku: „**Čo by sme mali vedieť, aby sa nám spolu lepšie žilo?**“ Škola ponúka jedinečný priestor a predovšetkým dostatok času na vzájomné spoznanie sa detí, žiakov, mladých ľudí, študentov v ich rôznorodosti a to všetko na to, aby raz mohli a vedeli spolu žiť v spoločnosti. Nikdy inokedy nemajú na to väčší časový priestor než počas obdobia školskej dochádzky. Celý tento proces by mal začať v ranom veku detí. Ak sa bežné deti a deti so zdravotným postihnutím alebo s akoukoľvek odlišnosťou stretnú spolu v materskej škole, zažijú inakosť ako prirodzenú súčasť života a dostanú s tým informáciu o rôznorodosti ľudí, ktorí tvoria svet.

Učiteľ je sprostredkovateľom tejto dôležitej informácie o svete. Jeho úloha je zásadná.

Avšak, očakáva sa, že ju odovzdá deťom bez toho, aby to on sám v detstve zažil a hlavne bez jeho presvedčenia, že je to pre deti alebo žiakov dôležitá skutočnosť. Ako to v praxi potom vyzerá, poznáme všetci. Pováčšie sa učiteľom kladie za povinnosť odovzdať deťom a žiakom dôležitejšie informácie. Avšak vo výskumnej správe Európskej agentúry pre špeciálne a inkluzívne vzdelávanie s názvom „Vzdelávanie učiteľov v oblasti inklúzie v Európe - výzvy a príležitosti“ sa uvádza: *„Investícia do vzdelávania v ranom detstve a do čoraz inkluzívnejšieho systému vzdelávania pravdepodobne predstavuje efektívnejšie využitie zdrojov než krátkodobé iniciatívy zamerané na „odstraňovanie rozdielov“ alebo podporu niektorých marginalizovaných skupín“* (Európska agentúra, 2011, s. 77).

Ako možno vidieť, význam a prínos včasnej podpory je kľúčový pre všetky rôznorodé skupiny detí alebo žiakov. Podporiť žiakov s rôznorodými potrebami znamená rozpoznať tieto potreby a vedieť ich žiakom naplniť cez poskytnutie podporných opatrení.

Tá istá agentúra v rámci projektu Inkluzívne vzdelávanie a prax v triedach uvádza:

Kritériá, ktoré by sa mali použiť pri poskytovaní špeciálnych opatrení žiakom, by mali byť:

- (1) čo najvčasnejšie,
- (2) čo najpružnejšie (ak jeden prístup nefunguje, zvolte iný),
- (3) čo „najlahšie“ (bez negatívnych vedľajších účinkov),
- (4) čo najbližšie (teda podľa možnosti v rámci bežnej triedy bežnej školy najbližšej bydlisku dieťaťa - teda tam, kde by chodilo, ak by nemalo zdravotné postihnutie)
- (5) čo najkratšie

(Európska Agentúra, 2003, s. 16).

Podrobné informácie o Európskej agentúre pre špeciálne a inkluzívne vzdelávanie, jej materiály a publikácie v elektronickej forme je možné nájsť na jej webovej stránke <http://www.european-agency.org/>.

Dostupné sú v 24 jazykoch členských štátov Európskej únie.

Viac o inkluzívnom vzdelávaní v kontexte žiakov so spinou bifidou a hydrocefalom je možné prečítať si vo Všeobecnej príručke, ktorá je súčasťou vzdelávacích materiálov projektu Multi-IN. Odporúčame oboznámiť sa s obsahom Všeobecnej príručky pred preštudovaním si Multi-IN Manuálu pre ktorúkoľvek z ôsmich cieľových skupín.

Ak ste učiteľom v súčasnosti a vzdelávate deti alebo žiakov, medzi vaše základné zručnosti by mala patriť schopnosť porozumieť dôležitosti vzdelávania rôznorodých žiakov. **Dôležitá kompetencia učiteľa súčasnosti je v tom, aby vedel nielen napĺňať potreby rôznorodých žiakov, ale aby porozumel, že každé dieťa má právo na kvalitné inkluzívne vzdelávanie.** Toto právo prináša dieťaťu nádej na jeho lepšiu budúcnosť. Právo na vzdelávanie sa totiž prirovnáva k výťahu, vďaka ktorému je možné naplniť dotyčnej osobe ostatné práva. Naopak, bez práva na kvalitné inkluzívne vzdelávanie, nie je možné naplniť ďalšie práva tejto osoby. Väčšina štátov sveta podpísala okrem Dohovoru o právach dieťaťa aj ďalšiu medzinárodnú zmluvu Organizácie spojených národov s názvom Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím a ňou sa zaviazala dodržiavať záväzky v nej obsiahnuté. Táto zmluva má nadnárodnú platnosť a preto ak aj v štáte nie je legislatíva pojednávajúca o rôznych aspektoch života osôb so zdravotným postihnutím, štát by mal dodržiavať ustanovenia uvedené v tejto zmluve.

Dohovor zdôrazňuje, že učiteľia a iní odborníci pracujúci so žiakmi so zdravotným postihnutím potrebujú vzdelávanie a podporu iných odborníkov.

Desatoro dobrého adaptačného procesu podľa Drdulovej

1. *Dajte dôraz na dostatočnú prípravu.*
2. *Na prvom mieste sledujte potreby a najlepší záujem dieťaťa alebo žiaka.*
3. *Celý proces plánujte za aktívnej účasti rodiny alebo opatrovateľov žiaka.*
4. *V každej fáze sa snažte prizvať odborníkov.*
5. *Inkluzívny proces dynamicky vylepšujte.*
6. *Sledujte udržateľnosť nastavených procesov.*
7. *Zúžitkujte, že ostatné deti sú inklúzii prirodzene naklonené.*
8. *Pripravujte a zapájajte do každej aktivity všetkých žiakov bez rozdielu.*
9. *Pravidelne vyhodnocujte proces hodnotiacimi škálami.*
10. *Dajte si záležať na plynulom prechode žiaka do iného prostredia.*

TIPY PRE UČITEĽA NA PODPORU ZAČLENENIA ŽIAKA S ODLIŠNOSŤOU

Podľa Berryho je najúspešnejšou stratégiou začlenenia kombinácia zachovania vlastnej identity a charakteristik spolu s rozvíjaním kontaktov s členmi novej skupiny.

1. Vedome zaradovať žiaka do triednych štruktúr - nenechávať ho sedieť samého, v triede plánovať prácu vo dvojiciach alebo v malých skupinkách tak, aby žiak mohol vytvárať prirodzené interakcie s ostatnými žiakmi.
2. Podporiť patronát spolužiakov - niektorý spolužiak - dobrovoľník - sa nového žiaka ujme a pomáha mu zorientovať sa v škole, látke, štruktúre. Žiaci sa môžu striedať podľa vopred dohodnutých pravidiel.
3. Súčasne je dôležité nerobiť zo žiaka typického predstaviteľa skupiny, ale dovoliť mu byť individualitou.
4. Využívať predovšetkým znalosti a schopnosti nového žiaka (neupriamovať pozornosť na jeho limity).
5. Podnecovať v triede také aktivity, pri ktorých môžu všetci žiaci reflektovať svoje individuálne rozdiely.
6. Veľmi dôležité je zapájať žiaka do voľnočasových aktivít, či už dlhodobých a pravidelných, alebo krátkodobých, jednorazových, kedy majú deti viac príležitostí sa vzájomne poznávať a neformálne rozvíjať svoje vzťahy.
7. Dôležité je poznamenať, že v tomto procese dochádza k posunom a zmenám na oboch stranách, u začleňovaného žiaka ako aj u skupiny, do ktorej je žiak začleňovaný.

VYTVÁRANIE POHODY A BEZPEČIA V TRIEDE

Komplexné vnímanie žiakov učiteľom zásadne ovplyvňuje pohľad učiteľa na žiakov i jeho aktivity so žiakmi. Ak sa učiteľ stará o wellbeing každého žiaka, vytvára základ pre aktívnu účasť žiakov, stimuluje tým prejavenie schopností žiakov a ich úspešnosť v škole i mimo školy.

Ak majú žiaci v škole pravidelne priestor na spoluprácu a rozvíjanie sociálnych zručností, zvyšuje to ich schopnosť angažovania sa v zmysluplných vzťahoch s inými osobami a má silný dopad na prostredie a komunitu, v ktorej žijú. Sociálne zručnosti veľmi úzko súvisia so schopnosťou pomenovávanie emócií, prežívania a zásadne vplývajú na vývin pocitu spravodlivosti i vodcovských zručností u žiakov - ako budúcich občanov.

Nižšie uvádzame, ako môže učiteľ napomôcť vytváraniu bezpečia a pohody v triede:

1. Pozornosť - dopriať žiakovi dostatočnú pozornosť, aby sa cítil súčasťou kolektívu triedy. Neznamená to venovanie výrazne vyššej pozornosti než ostatným žiakom. Vytvorenie príležitostí na predstavenie sa každého žiaka prirodzeným a jemu vlastným spôsobom, nie pred tabuľou.

V prípade žiakov so spinou bifidou a hydrocefalom sa odporúča, aby sa učiteľ zoznámil s týmto žiakom ešte pred nástupom do školy a to spolu aj s jeho rodičmi. Je to vhodná stratégia na výrazné zníženie strachu z neznámych vecí, ktoré môže učiteľ prečítať v odborných správach o žiakovi. Učiteľ má počas stretnutia zistiť od rodiča množstvo informácií, ktoré ozrejmi situáciu žiaka.

2. Uisťovanie - pravidelné pýtanie sa žiaka, ako sa cíti, či všetkému rozumie, či má všetko, čo potrebuje, a či mu niečo nechýba. Reakcia žiaka na zmenu môže vyzeráť u každého žiaka rôzne. Napríklad môže to byť neadekvátna reakcia, mlčanie, nespôlupráca, narušovanie vyučovania alebo rýchle zmeny v správaní žiaka. Učiteľ by mal počítat s tým, že žiak na začiatku nemusí vedieť vyjadriť svoje pocity, prežívanie a potreby. Dôležitou výbavou učiteľa by mala byť trpezlivosť a empatia. **Pýtanie sa žiaka je dôležité aj v prípade, ak dieťa neprejavuje žiadne ťažkosti alebo nápadnosti. Má podstatný preventívny charakter.**

3. Vzájomná podpora - je veľmi dôležité budovať v triede kultúru vzájomnej podpory. Žiaci by mali byť vedení k spolupatričnosti, aby sa vyvíjali spolu ako tím. V triede sa odporúča osloviť žiakov, ktorí sú ochotní poskytnúť podporu iným žiakom. Učiteľia by mali všetky deti deliť do skupín po dvoch alebo troch žiakoch, aby si vzájomne od začiatku pomáhali a podporovali sa a to v prípade potreby ktoréhokoľvek žiaka, nielen žiaka so zdravotným postihnutím.

4. Komunikácia - premyslené vytváranie jednoduchých spôsobov vzájomnej komunikácie - ako sa môžu žiaci vzájomne dohodnúť, porozumieť si a vyjadriť svoje základné potreby. Pomocným prostriedkom môžu byť spoločné aktivity pre celú triedu s použitím komunikačných kartičiek, viacjazyčných nápisov, plánu školy a podobne. V tomto smere je veľmi nápomocné poznanie konceptu Nenásilnej komunikácie, ktorý vytvoril a prepracoval Marshal Rosenberg. Odborné publikácie i videá sú pre učiteľa voľne dostupné.

5. Spolupráca - pravidelným zaraďovaním aktivít na podporu spolupráce do vyučovania sa dosiahne fungovanie kolektívu triedy ako tímu oveľa rýchlejšie a efektívnejšie.

Rovnako dôležité je, aby pedagóg dbal na seba a na svoju pohodu, pretože **pohoda pedagóga znamená pohodu v triede**. Nižšie uvádzame tipy, ktoré môžu učiteľom pomôcť pri vedomom snažení sa o vytváranie pohody v triede:

1. Výučba - pedagóg by sa nemal báť spomalenia výučby. Práca na vzájomných dobrých vzťahoch je vhodne investovaný čas a prináša výhody v mnohých oblastiach aj pre budúcnosť.

2. Očakávaná pedagóga by nemali byť príliš vysoké. Práca s kolektívom je beh na dlhé trate a vyžaduje veľa času. Postupovať pomaly - bez vysokých nárokov na kohokolvek - chráni pred sklamaním.

3. Emócie - pedagóg by mal počítať s emóciami u žiakov a nemal by sa ich báť. Je bežné, že niektoré emócie sa prejavujú aj s dlhším časovým odstupom. Je dôležité poskytnúť žiakom priestor, aby hovorili o emóciách

4. Dôvera voči sebe i žiakom je rovnako dôležitá. Pedagóg by sa nemal vopred báť, že to nezvládne.

5. Pomoc. Pedagóg by mal vedieť požiadať o pomoc a obrátiť sa na niekoho, komu dôveruje, zdieľať sa s kolegami alebo s odborníkmi. Učiteľ nie je a nemôže zostať na všetko sám. Vedomá prevencia vyhorenia prináša pozitívne výsledky.

6. Ak v triede pôsobí asistent, je potrebné **zladenie sa učiteľa s asistentom**. K vytváraniu pohody počas vzdelávania prispieva spoločné a pravidelné plánovanie učiteľa a asistenta vopred. Počas plánovania si spoločne dohodnú spôsob komunikácie počas vyučovania, miesto asistenta, mieru poskytovania podpory,

7. Učiteľ by mal podporovať dobrý vzťah medzi asistentom a žiakom, lebo uľahčuje celý proces vzdelávania a napomáha poskytovaniu cielenejšej podpory žiakovi.

UČITEĽ - TVORCA INKLUZÍVNEHO PROSTREDIA

Učiteľ je jedným z primárnych aktérov edukačného procesu, jedná sa o profesne kvalifikovaného pedagogického pracovníka, ktorý okrem výuky organizuje a koordinuje aktivity žiakov, spoluvytvára edukačnú i sociálnu klímu triedy a prostredia. Veľký dôraz sa kladie práve na dôležitosť sociálnej role učiteľa (predovšetkým triedneho) vo vzájomnej kooperácii žiakov, rodičov, ostatných pedagogických pracovníkov, asistentov učiteľa nevynímajúc, ale taktiež aj širokou verejnosťou (Průcha a kol. 2003).

Inklúzia je mnohokrát opradená množstvom mýtov. Výskumy dokazujú, že veľké množstvo učiteľov máva obavy z inklúzie. Najčastejší dôvod bol, že deti a žiaci so zdravotným znevýhodnením si budú vyžadovať oveľa viac času a pedagógovia sa tak nebudú môcť v dostatočnej miere venovať ostatným žiakom. Druhou najrozšírenejšou obavou pedagógov bol názor, že pre vzdelávanie detí a žiakov so špeciálnymi výchovno – vzdelávacími potrebami je nevyhnutné mať „akési“ minimum špecializovaných zručností nevyhnutných pre výuku týchto žiakov. Z ďalších výskumov je tiež zjavné, že učitelia sa obávajú nedostatku elementárnej podpory zo strany školy, či poradenského zariadenia (Hájková a kol., 2013).

Ako uvádza Lechta a kol. (2010), príprava inkluzívneho pedagóga je náročný proces a nie je možné očakávať, že takýto učiteľ bude disponovať všetkými špeciálno-pedagogickými kompetenciami. **Inkluzívneho pedagóga je nevyhnutné vnímať ako „všeobecného edukátora“ tak intaktných, ako i zdravotne a inak znevýhodnených, či detí ohrozených s komplexným zameraním a všeobecnými kompetenciami.** Z uvedeného dôvodu je nevyhnutná efektívna spolupráca a aktívne zdieľanie informácií, postrehov všetkých účastníkov kooperujúcich na vzdelávaní konkrétneho žiaka a to vrátane rodičov. Je tiež dôležité uviesť, že inkluzívna pedagogika rozširuje a zintenzívňuje dosah špeciálnej pedagogiky.

Za inkluzívne vzdelávanie sú zodpovední všetci učitelia. Kladie to na nich zodpovednosť vzdelávať sa a rozširovať si okruh nielen poznatkov, ale predovšetkým nových zručností. Učiteľ by mal poznať odpoveď na otázku: Aký druh učiteľov potrebuje inkluzívna spoločnosť v škole 21. storočia? A teda aj to, aké sú základné kompetencie učiteľa pre inkluzívne vzdelávanie, potrebné zručnosti pri práci s heterogénnou skupinou žiakov.

Autori Indexu inklúzie zadefinovali **tri oblasti, ktoré je potrebné rozvíjať na ceste k inkluzívnemu vzdelávaniu.** Každá oblasť súvisí s učiteľom, je v nej priamo zaangażovaný:

1. Vytváranie inkluzívnej kultúry

- V praxi to znamená, že učitelia a aj iní zamestnanci používajú nové vyjadrovanie a označovanie žiakov, nediferencujú žiakov na báze zdravotného postihnutia. Dôraz sa kladie na spôsob komunikácie školy a rodiny.

2. Etablovanie inkluzívnych štruktúr

- Cielene sa vytvára inkluzívne prostredie - predovšetkým cez dobré vzťahy, podpornú komunikáciu personálu školy, hodnoty a víziu školy, intenzívne a tímové formy pomoci, otváranie sa rodičom a komunite.

3. Vytvorenie inkluzívnych modelov vzdelávania

- Vzdelávanie je orientované na osobné kompetencie žiakov pre budúcnosť (vedieť, robiť, byť, žiť spolu)
- Zavádza vyučovanie, ktoré nevyčleňuje, neoddeľuje (vyhýba sa alebo minimalizuje vytváranie špeciálnych skupín, oddeleného vyučovania)
- **Žiakom sa ponúka individuálna podpora, ktorá sleduje individuálne vývinové ciele žiaka, podporuje jeho potenciál a celkovo ho posilňuje.**

ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTIKY UČITEĽA V INKLUZÍVNO M VZDELÁVANÍ

Európska agentúra pre rozvoj špeciálneho a inkluzívneho vzdelávania zadefinovala Profil inkluzívneho učiteľa. Je to súbor základných zručností, poznatkov, postojov a hodnôt, ktoré potrebuje každý, kto vstupuje do učiteľského povolania, bez ohľadu na predmet, špecializáciu alebo vekovú skupinu, ktorú bude vyučovať, či druh školy, v ktorej bude učiť.

- 1. Rešpektovanie hodnoty diverzity žiakov** - odlišnosti sa chápu ako zdroj a prínos pre vzdelávanie. Učiteľia by teda mali vítať odlišnosť žiakov a považovať ju za hodnotu.
- 2. Podpora všetkých žiakov** - učiteľia stanovujú vysoké ciele pre každého žiaka. Súčasne podporujú akademické, praktické, sociálne a emocionálne učenie sa všetkých žiakov; ako aj efektívne edukačné metódy v takýchto heterogénnych triedach.
- 3. Spolupráca** - spolupráca a tímová práca sú zásadnými súčasťami prístupu každého učiteľa. Oblasť kompetencií súvisia s efektívnou spolupracou s rodičmi i rodinami ako celkom, práca so širokým spektrom odborníkov od (pedagogických) asistentov, psychológov, špeciálnych pedagógov, sociálnych pedagógov, a s inými odborníkmi.
- 4. Osobný profesijný rozvoj** - vyučovanie je činnosť súvisiaca s učením a teda aj učiteľia majú zodpovednosť za svoje celoživotné vzdelávanie. Oblasť kompetencií súvisia s reflexiou pedagógov v praxi a ďalším vzdelávaním učiteľov ako nástrojom nepretržitého profesijného rastu.

ČO BY MAL UČITEĽ VEDIĚŤ O SPINE BIFIDE A HYDROCEFALE

Rázštep chrbtice je porucha uzatvárania kostného oblúku stavcov (spina bifida), ktorej dôsledkom je vyduťtie miechy a jej obalov, pričom dochádza k porušeniu funkcie nervových štruktúr. Dochádza k nej do 28. dňa po počatí. **Rázštep chrbtice (spina bifida)** je podľa Melichovského (2010) diagnostikovaný takmer u jednej desatiny ľudí zo zdravotným postihnutím telesného charakteru.

U chlapcov a dievčat sa toto zdravotné znevýhodnenie vyskytuje približne v rovnakom pomere. Pri väčších malformáciách sa mení pomer výskytu 7:3 v neprospech chlapcov.

Ako sa zmieňuje Horn (2014), spina bifida je najpoužívanejším termínom na pomenovanie vrodených vývojových chýb, ktoré postihujú poruchou fúzie v strednej čiare centrálne nervové štruktúry a ich obaly.

V závislosti od miesta poruchy (lokalizácie rázštepu na mieche) sa môže prejavíť rôzny stupeň postihnutia pohybového aparátu, porucha vyprázdňovania a porucha citlivosti v zasiahnutej oblasti. Rázštep chrbtice je tiež často spojený s abnormalitami v mozgu (hydrocefalus, Arnold - Chiariho malformácia II.). Liečba spočíva v chirurgickom uzavretí defektu. **Pokrok v medicíne umožnil absolvovať túto operáciu už**

v prenatálnom období, čím sa pre deti s touto diagnózou významne zlepšila prognóza

v pohybovej oblasti. Prítomnosť hydrocefalu u dieťaťa rovnako vyžaduje chirurgický zákrok: Do mozgovej komory sa voperuje ventil, ktorého úlohou je regulovať množstvo likvoru - mozgovo-miešnej tekutiny alebo sa laparoskopicky perforuje dno mozgovej komory, aby likvor odtekal. Menej často je indikovaný chirurgický zákrok pri Arnold-Chiariho malformácii II (spracované podľa Understanding Spina Bifida) .

Uvedené zákroky do určitej miery kompenzujú dôsledky malformácií. Ide však o celoživotnú diagnózu, nutná je starostlivosť viacerých špecialistov, predovšetkým viacerých odborných lekárov. V detstve kladie vysoké nároky na fyzioterapeutické a ortopedické intervencie a podľa závažnosti poruchy i ďalšie hospitalizácie. Od narodenia je zo strany dospelých potrebný manažment vyprázdňovania moču a stolice. V 90 % všetkých pacientov je nevyhnutná prerušovaná katetrizácia - cievkovanie. Kvôli zníženej alebo úplne absentujúcej citlivosti je nevyhnutná preventív-

na starostlivosť o kožu a jej ošetrovanie. Podrobnejšie informácie o starostlivosti možno nájsť v manuáli pre zdravotné sestry projektu MULTI IN, prípadne v ďalších manuáloch.

Tieto informácie sme v skratke zhrnuli preto, aby učiteľ mal možnosť predstaviť si, v čom všetkom je raná skúsenosť dieťaťa s touto diagnózou odlišná od ranej skúsenosti zdravých novorodencov a batoliat. Ide o vývinové obdobie, počas ktorého sa podľa kvality primárneho vzťahu tvorí vzťahový vzorec, ktorý predurčuje to, ako sa bude dieťa vzťahovať k iným ľuďom v náročných životných situáciách. Učiteľ by mal vedieť o vplyve raného detstva na vývin žiaka a o tom, ako množstvo operácií, početné hospitalizácie a návštevy ambulantných lekárov i iných odborníkov zásadne ovplyvňujú jeho vývin, najmä v sociálnej oblasti. Všetky tieto informácie by mal zohľadniť predovšetkým pri porozumení vplyvu na sociálne začlenenie žiaka a na schopnosť vytvárania i udržania si vzťahov s inými rovesníkmi.

Lutkenoff (1999) zadefinovala vývinové špecifiká detí so spinou bifidou a hydrocefalom v šiestich oblastiach: hrubá motorika, jemná motorika, vývin reči a jazyka, sociálny vývin a sebaobslužné činnosti.

Oblasť **hrubej motoriky** zahŕňa pohyb a ovládanie tela. V rámci jej rozvoja sú zapájané veľké svalové skupiny tela a zaraďuje sa sem napr. lezenie, šplhanie, ale aj chôdza. Vzhľadom k poškodeniu centrálnej nervovej sústavy je u drvivej väčšiny detí so spinou bifidou vývin hrubej motoriky zasiahnutý v najväčšej miere. Hrubá motorika je zasiahnutá o to výraznejšie, čím je poškodenie umiestnené vyššie. Nedostatočnosť v tejto oblasti je mnohokrát badateľná už po narodení - dieťa nohami nehýbe vôbec, prípadne len minimálne. Ovládanie hlavy, prevracanie sa a sedenie nastupuje neskôr ako pri bežných deťoch, podobne ako plazenie a lezenie, ktoré sa však nemusí rozvinúť vôbec. Skákanie, behanie, či zliezanie schodov je pre túto skupinu detí často nad ich možnosti.

Pri **jemnej motorike** sa pozornosť sústreďuje na menšie svaly rúk a prstov. Zaraďujeme sem činnosti ako uchopenie predmetov či kontrola tvárových, očných svalov. Jemná motorika nezvykne byť v počiatkoch natoľko zasiahnutá a rozvíja sa podobne ako u ostatných detí. V neskoršom období, keď je tento druh motoriky už komplexnejší, mnohé z detí so spinou bifidou alebo hydrocefalom v tejto oblasti mierne zaostávajú. Problémy s grafomotorikou vzťahujúce sa ku písaniu, ale aj činnosti vyžadujúce koordináciu očí a rúk im spôsobujú značné ťažkosti.

V oblasti **vývinu reči a jazyka** sa pozornosť zameriava na schopnosť komunikácie s druhými. Za rovnako dôležitú možno označiť i schopnosť pochopiť a zapamätať si hovorenú reč, gestá alebo symboly, ktoré sa v komunikácii aplikujú, ale tiež vedieť slová vysloviť a aplikovať komunikačné symboly a gestá. Vývin v tejto sfére je spravidla obdobný ako pri intaktných deťoch. Niektoré z týchto detí majú dokonca výraznejšie rozvinuté komunikačné schopnosti. Deti sú často veľmi výrečné, ich schopnosť porozumieť významu slov však môže byť znížená a môže sa jednať o celoživotný problém.

V rámci **sociálneho vývinu** a v jeho ranom stupni vývinu (sociálny úsmev, vnímanie členov rodiny) nedochádza k žiadnym rozdielom v porovnaní s intaktnými deťmi. Ak dieťa v tejto sfére vykazuje oneskorenie, je to dôsledok nedostatku príležitostí k hraniu sa a k interakcii s rovesníkmi. **V prípade, že dieťa nedostáva príležitosť na rozhodovanie, riešenie problémov, môže mať v neskoršom období problém so sebavedomím, ale aj v interpersonálnych kompetenciách.**

Oblasť **sebaobslužných činností** zahŕňa schopnosť každodennej starostlivosti o seba ako schopnosť obliecť sa, postarať sa o osobnú hygienu (vrátane katetrizácie), schopnosti presúvať sa z vozíka i na vozík a iné. Rozvoj týchto zručností je u detí so spinou bifidou a hydrocefalom v značnej miere ovplyvnený problémami s jemnou i hrubou motorikou.

Kognícia reprezentuje schopnosť učiť sa poznávať, zdôvodňovať, riešiť problém, orientovať sa v prostredí, porozumieť vzťahu príčina - dôsledok, ale tiež transponovať abstraktné predstavy. U detí so spinou bifidou je vplyv tejto diagnózy na inteligenciu znevýhodneného jednotlivca väčšinou len minimálna. U detí s hydrocefalom je riziko pridruženého mentálneho postihnutia v dôsledku problémov so shuntom alebo komplikáciami v priebehu liečby. U detí s narušeným vývinom centrálnej nervovej sústavy je častejší výskyt vývinových porúch učenia (predovšetkým dyskalkúlia), pozornosti, pamäte, organizačných schopností i orientácie na ploche. Deti s týmito diagnózami sa taktiež spravidla vyznačujú pomalším psychomotorickým tempom.

Učiteľ rovnako potrebuje vedieť o možných špecifikách žiaka so spinou bifidou a hydrocefalom v oblasti **kognitívnych a exekutívnych funkcií**, ktoré zásadne a často rôzne ovplyvňujú proces učenia. Ich poznanie má napomôcť porozumeniu rôznych prekážok a bariér, ktoré má žiak pri dosahovaní cieľov vzdelávania. Je potrebné mať na pamäti, že práve tento špecifický kognitívny profil môže navonok pôsobiť ako nedostatočná motivácia u dieťaťa, či nedostatočná sebadisciplína (Fletcher, Brei 2010).

Dôležitou informáciou pre učiteľa je, že existujú **rôzne typy pamäte** - vizuálna (zraková), auditívna (sluchová), krátkodobá pamäť a dlhodobá pamäť. Je dôležité poznať, s ktorým typom pamäte má žiak ťažkosti. Deficity v prospektívnej pamäti sú u žiakov so spinou bifidou časté. Prospektívna pamäť znamená schopnosť zapamätať si, aké veci má osoba v úmysle vykonať v budúcnosti a neskôr si v správnu chvíľu na svoj zámer spomenúť.

Všetky tieto informácie by mal triedny učiteľ poznať a v úzkej spolupráci so školským špeciálnym pedagógom alebo psychológom sprostredkovať ostatným učiteľom. Dôležitou témou je tiež to, ako vplýva vysporiadanie sa s prekážkami v učení na prežívanie dieťaťa. Ide aj o prežívanie úspechu alebo neúspechu, prežívanie vzťahu s učiteľom, pedagogickým alebo osobným asistentom a v neposlednom rade prežívanie rovesníckych vzťahov. Viac informácií na tieto témy ponúkajú Multi-IN manuály pre psychológov a tiež pre špeciálnych pedagógov.

Napriek možným ťažkostiam pri vzdelávaní žiakov so spina bifidou a hydrocefalom, štatisticky platí, že:

- Väčšina žiakov so spina bifida **má priemerné hodnoty IQ.**
- **Verbálne schopnosti sú u väčšiny žiakov vyššie** než neverbálne (priestorové). Osobitne, ak neverbálne úlohy sa musia vykonať v časovom limite alebo sú spojené s pohybom.
- **Verbálne IQ skóre je lepším ukazovateľom žiakových vzdelávacích schopností** než priestorové alebo celkové IQ skóre.
- **Čítanie slov a hlásková analýza sú u žiakov lepšie vyvinuté**, zatiaľ čo porozumenie prečítanému textu, či matematické schopnosti sú poväčšine nižšie.

KOMPLEXNÝ POHĽAD UČITEĽA NA ŽIAKA SO SPINOU BIFIDOU A HYDROCEFALOM

Základné nastavenie učiteľa 21. storočia by malo zohľadňovať fakt, že neexistuje univerzálny žiak vo význame, že takýto žiak podáva priemerný výkon. Ak je však nastavenie učiteľa orientované na približovanie žiaka k nejakej predstave o priemernom žiakovi, často to pohltí celú snahu učiteľa. **Základné východisko učiteľa v inkluzívnom vzdelávaní by malo smerovať k cielenému objavovaniu rôznorodosti žiakov a oceňovaniu rôznorodosti ako hodnoty, s ktorou vopred počíta.** Komplexné alebo integrované vnímanie žiaka učiteľom zásadne ovplyvňuje pohľad učiteľa na žiaka i na jeho aktivity so žiakmi. Celostný pohľad na žiaka nebráni učiteľovi zohľadniť špecifiká ktoréhokolvek žiaka. Znamená tiež stanovenie vzdelávacích cieľov pre ktoréhokolvek žiaka nielen v kognitívnej oblasti.

Ciele včasnej intervencie v USA sú zarámcované do šiestich oblastí rozvoja detí:

1. Osobnostný, emocionálny a sociálny vývin.
2. Vývin komunikácie, jazyka a gramotnosti.
3. Vývin predmatematických a matematických schopností.
4. Vývin schopnosti nadobúdať poznatky a porozumieť svetu.
5. Vývin v oblasti fyzickej kondície.
6. Vývin v oblasti kreativity.

Komplexné vnímanie žiaka učiteľom konkrétne u žiaka zohľadňuje:

- právo žiaka na kvalitné inkluzívne vzdelávanie,
- individuálne charakteristiky žiaka so spinou bifidou a hydrocefalom,
- špeciálne potreby žiaka, vyplývajúce z jeho zdravotného postihnutia a jeho dôsledkov,
- silné stránky osobnosti žiaka, jeho talenty, nadanie,
- prostredie žiaka, z ktorého pochádza,
- vplyv tohto prostredia na dlhodobý vývin žiaka,
- dôsledky odlišného vývinu centrálnej nervovej sústavy žiaka od prenatálneho vývinu,
- individuálne sekundárne dôsledky diagnózy alebo viacerých diagnóz u žiaka,
- nerovnomernosť vývinu žiaka,
- nepredvídateľnosť vývinu a nemožnosť stanovovania prognóz žiaka,
- víziu rodiny žiaka o jeho vzdelávaní a možnosti rodiny,
- záujmy, záľuby, osvojené schopnosti a zručnosti žiaka.

Vzdelávanie žiakov, ktorí majú zdravotné postihnutie, je pre učiteľa výzvou z viacerých dôvodov. Je veľmi pravdepodobné, že sa s jednou alebo druhou diagnózou stretne po prvý raz. Je žiadúce, aby učiteľ pri vzdelá-

vaní zohľadňoval tieto skutočnosti:

- Žiak s akýmkoľvek zdravotným postihnutím má rovnaké potreby ako ktorýkoľvek iný v jeho veku.
- Žiak s akýmkoľvek zdravotným postihnutím má právo na kvalitné inkluzívne vzdelávanie.
- Žiak s akýmkoľvek zdravotným postihnutím má vo väčšine krajín formálne deklarovанú prístupnosť k inkluzívnemu vzdelávaniu.
- Zdravotné postihnutie prináša žiakovi ďalšie potreby, ktoré je nevyhnutné mať na pamäti a zohľadňovať ich v každodennom živote. Pri téme žiakov so zdravotným postihnutím je zaužívaný pojem špeciálne vzdelávacie potreby, no v niektorých krajinách sa používa už označenie dodatočné potreby [additional needs], aby sa viac zdôraznilo, že rôznorodosť potrieb nie je len u žiakov so zdravotným postihnutím, ale týka sa ktoréhokoľvek žiaka.
- Čím skôr žiak dokáže pomenovať svoje potreby, ale aj spôsob ich naplnenia konkrétnou formou podpory, ktorú potrebuje, tým sa pre učiteľa stáva proces jeho vzdelávania jasnejším. **Konkrétnou pomocou tu môže byť koncept nenásilnej komunikácie v skratke 4P : 1. Pozorovanie bez hodnotenia 2. Pocity a ich verbalizácia 3. Potreby a ich verbalizácia 4. Prošba.** Viac informácií je dostupných tu:
- <https://centrumnadania.sk/odborne-informacie/nase-publikacie/cenada-kniha-bezpecna-trieda>
Aktívne zapojenie žiaka do procesu vzdelávania prináša všetkým zúčastneným množstvo benefitov. Vyžaduje od dospelých postoj rešpektu a akceptácie voči žiakovi, otvorenú komunikáciu a spoluprácu. Viac o tom je možné si prečítať na strane 24.

Dôležitosť správneho vnútorného nastavenia učiteľa voči žiakom všeobecne, i voči žiakom so spinou bifidou a hydrocefalom, podčiarkuje v odbornej literatúre Pygmalionov efekt, ktorý popísal psychológ Rosenthal. Na začiatku školského roka urobil v škole s kolegom Jacobsenom experiment - takzvaný „Harvardský test učenia“ - vďaka ktorému údajne zistili, ktorí žiaci sú šikovní a nadaní. Túto informáciu s označením týchto detí podali psychológovia ich učiteľom. V skutočnosti však mená detí boli vybrané náhodne a boli to žiaci s priemerným výkonom v teste IQ. Učitelia to ale nevedeli. Túto vzorku tvorilo 20% študentov. Rosenthal si robil skryté poznámky z pozorovaní interakcií učiteľov. Všimol si, že učitelia sa k deťom, ktoré boli označené ako šikovné a nadané, vedome aj nevedome správali inak. Častejšie ich **vyvolávali, chválili, používali neverbálnu komunikáciu, mimiku a gestiku inak, ako u ostatných detí.** Výsledky experimentu boli šokujúce. Tieto deti mali naozaj na konci roka **výrazné zlepšenie v prospechu** a taktiež vo výkonových testoch inteligencie. Pygmalionov efekt zdôrazňuje, že nastavenie učiteľa voči žiakom je zásadnejšie než diagnóza, ťažkosti alebo akákoľvek odlišnosť žiaka. Deti, od ktorých očakávame, že sú schopné, stanú sa ešte lepšími.

„Pavol s rászštepom chrbtice a hydrocefalom od malička rád kreslil. Práve kreslenie nie je veľmi častou záľubou detí s telesným postihnutím. Kreslil čokoľvek, kedykoľvek. Jeho obrázky boli farebné, dynamické. Svoje kresby rád daroval iným ako darček. Po krátkom čase odvtedy ako daroval jednu zo svojich kresieb, ho oslovili ľudia z istej spoločnosti, aby nakreslil obrázok s vianočným motívom ako návrh na ich vianočný

pozdrav. Razantne odmietol s tým, že on kresliť nevie. Nepomohli ani prosby a presvedčania jeho rodičov, ktorí zostali prekvapení jeho jasným postojom. Vysvetlil im, že pani učiteľka v škole predsa povedala, že on kresliť nevie. Vtedy rodičia porozumeli, prečo ich syn prestal kresliť.“

Pri snahe o komplexný pohľad na žiaka s diagnózou spina bifida a hydrocefalus môže byť pre učiteľov i iných profesionálov veľmi nápomocný **koncept F-words, ktorý popisuje 6 dôležitých aspektov života dieťaťa so zdravotným postihnutím a vykresľuje ho komplexne**. Koncept F-words (F - slová) je výsledkom práce výskumného centra Can Child pri McMaster University v Kanade, ktorého cieľom je pozitívna zmena v životoch detí so zdravotným postihnutím.

Koncept zdôrazňuje nutnosť prítomnosti týchto **6 oblastí v živote žiakov so zdravotným postihnutím**:

1. **Funkčnosť** - Schopnosť vedieť robiť veci, aj keď iným spôsobom než bežná populácia.
2. **Fitnes** - Byť a zostať mentálne i fyzicky zdravý.
3. **Friends** - Schopnosť vytvárať priateľstvá a aktívne participovať na živote okolo seba.
4. **Family** - Zohľadniť vplyv rodinného prostredia žiaka
5. **Fun** - Zábava. Mať príležitosť zúčastňovať sa aktivít, aké zažívajú bežné deti a mladí ľudia a mať možnosť rozvíjať vlastné záľuby.
6. **Future** - Budúcnosť. Hľadanie spôsobov, ako môže byť žiak začlenený do života lokálnej komunity nielen teraz, ale aj v budúcnosti.

Uvedený koncept je protiváhou k prevažujúcemu a na deficit orientovanému prístupu odborníkov a často aj rodičov. Ponúka rámec pre spôsob komunikácie ohľadom zdravotného postihnutia dieťaťa, ako aj praktické nástroje využiteľné vo výchovno-vzdelávacom procese, monitoring adaptácie dieťaťa a nastavovanie cieľov intervencií. Učiteľom odporúčame navštíviť stránku, na ktorej nájdú pôvodné odborné články, inštruktážne videá ako aj ukážky toho, ako možno s týmto konceptom pracovať v školskom prostredí. Vzhľadom na to, že koncept je v anglickom jazyku, odporúčame, aby sa triedny učiteľ v rámci spolupráce obrátil na učiteľa anglického jazyka, ktorý vzdeláva žiaka so spinou bifidou alebo hydrocefalom a spoločne využili tento jedinečný návod pre podporu žiaka v školskom prostredí.

<https://www.canchild.ca/en/research-in-practice/f-words-in-childhood-disability>

Ďalšou pomôckou pre učiteľov i asistentov - predovšetkým materských škôl - je medzinárodná aplikácia WEL-COME IDEA, ktorú spolu s metodikou k nej možno stiahnuť tu:

<https://welcome-idea.eu/#/home?lang=1>

Aplikácia i metodika je online dostupná v štyroch jazykoch - v českom, slovenskom, anglickom a v bulharskom jazyku. Je výstupom medzinárodnej spolupráce v rámci projektu Erasmus plus. Výstupmi projektu sú:

1. Metodika pre prácu s deťmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v predškolskom vzdelávaní.
2. Aplikácia Welcome IDEA (Interaktívny Digitálny Edukatívny Asistent)
3. Podpora práce s deťmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v predškolskom vzdelávaní.

„Odborníci na vývin dieťaťa zdôrazňujú, že aj jeden podporný vzťah dieťaťa s dospelým človekom môže byť zásadný v procese formovania jeho osobnosti.“

Učiteľ je pre žiaka so spinou bifidou a hydrocefalom jednou z najdôležitejších osôb, ktoré môžu zásadne ovplyvniť život a smerovanie žiaka. Je dôležité, aby učiteľ dbal na rozvoj schopností a záujmov žiaka, formovanie jeho osobných vlastností a nemenej dôležité je edukačnými prostriedkami prispievať k zlepšovaniu zdravotného stavu žiaka.

UČITEĽ AKCEPTUJÚCI PRÁVA ŽIAKA SO SPINOU BIFIDOU A HYDROCEFALOM

”

Rešpekt je tým mostom, ktorým sa každému kráča ľahšie.

T. Drdulová

“

Každý žiak so zdravotným postihnutím má nielen špeciálne potreby, ale má aj svoje práva. Potrebuje nielen špeciálnu podporu, ale má právo na podporu pri identifikácii i odstraňovaní existujúcich bariér v spoločnosti a na podporu primeraných úprav.

Vzhľadom na špecifické potreby sú žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími priznané práva:

- na individuálny prístup rešpektujúci jeho schopnosti a možnosti, nadanie a zdravotný stav v rozsahu ustanovenom zákonom alebo inými predpismi,
- na poskytovanie poradenstva a služieb spojených s výchovou a vzdelávaním,
- na organizáciu výchovy a vzdelávania primeranú jeho veku, schopnostiam, záujmom, zdravotnému stavu a v súlade so zásadami psychohygieny,

- na výchovu a vzdelávanie s využitím špecifických foriem a metód, ktoré zodpovedajú jeho potrebám, a na vytvorenie nevyhnutných podmienok, ktoré túto výchovu a vzdelávanie umožňujú,
- dieťa alebo žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami má právo používať pri výchove a vzdelávaní špeciálne učebnice, učebné texty, pracovné zošity, multimedialne pomôcky a špeciálne didaktické a kompenzačné pomôcky; nepočujúcim deťom a žiakom sa zabezpečuje právo na vzdelávanie v slovenskom posunkovom jazyku ako ich prirodzenej komunikačnej forme; nevidiacim deťom a žiakom sa zabezpečuje právo na výchovu a vzdelávanie s použitím Braillovho písma; deťom a žiakom s narušenou komunikačnou schopnosťou sa zabezpečuje právo na výchovu a vzdelávanie prostredníctvom náhradných spôsobov dorozumievania.

Viac o právach žiakov so spinou bifidou a hydrocefalom je možné sa dozvedieť zo Všeobecnej príručky Multi - IN, ktorú učiteľom odporúčame prečítať ešte pred prečítaním manuálov pre jednotlivé cieľové skupiny.

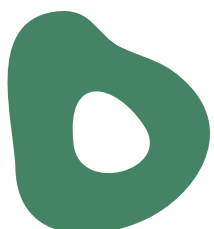

Ak dospelí vedú žiakov, deti a mladých ľudí k vyjadrovaniu svojich názorov, spätnej väzby, vedia mať z toho sami úžitok. Žiaci pomenujú, čo očakávajú od učiteľa a vzájomne tak vedia dopĺňať obsah vzdelávania, ktorý je zmysluplný pre všetkých. Učiteľ vie presnejšie plánovať a dizajnováť vyučovanie, aby v ňom boli zohľadnené potreby všetkých žiakov. Takíto učitelia posúvajú spoločnou diskusiou aj žiakov so zdravotným postihnutím do úlohy spolutvorcov a prejavujú im uznanie, rešpekt. Ak to vo svojej praxi učiteľ nerealizuje, bude potrebovať riadnu dávku odvahy. Je jasné, že žiaci budú na začiatku na rôznej úrovni, no postupne sa budú od seba učiť vyjadrovať svoj názor, poskytovať efektívnu spätnú väzbu a tým aj formovať svoje myslenie. Zručnosť poskytovať konštruktívnu spätnú väzbu je schopnosť, ktorú využijú v celom ďalšom živote. Ponúknutím možnosti zapojenia sa do diania v triede, na mimoškolských aktivitách a súčasne ovplyvnením diania sa žiakom s rázštepom chrbtice alebo s hydrocefalom dáva priestor na ich aktívnu účasť v komunite. Nasledujúce príklady ponúkajú pre učiteľov inšpiráciu - ako si inklúziu predstavujú žiaci - aj tí s rázštepom chrbtice a hydrocefalom.

ABC Inklúzia očami žiaka

Uistite sa, že som **A**utenticky začlenený/á.
 Podporte moju komunikáciu alebo odstráňte jazykové **B**ariéry.
 Starajte sa o mňa **C**elostne - nielen cez moje slabé stránky.
 Akceptujte, že moje **D**etské práva sú ľudské práva.
 Ukazujte mi a učte ma byť **E**mpatickým/ou.
Facilitujte možnosti pre mňa pripojiť sa k niekomu.
 Učte ma, ako sa stať **G**lobálnym občanom.
 Som mladý a možno budem potrebovať, aby ste boli mojim **H**lasom.
 Uistite sa, že vás **Ch**ápem a som vami pochopený.
 Vidte a podporte moje **I**ndividuálne potreby.
 Rešpektujte moju **J**edinečnosť.
 Pomôžte mi patriť, byť súčasťou **K**omunity okolo mňa.
 Ukážte mi a učte ma **L**áskavosti.
 Som Malý/á alebo **M**ladý/á - možno budem potrebovať,
 aby ste boli moji hlasom.
 Hľadajte spôsoby, ktoré mi umožnia **N**aplno participovať.
 Rešpektujte moju **O**dlišnosť.
 Vytvárajte pre mňa príležitosti, aby som **P**rosperoval/a.
 Rešpektujte a zapojte aj moju **R**odinu.
 Zamerajte sa na moje **S**chopnosti.
 Podporujte rozvoj mojej **T**vorivosti.
Učte ma byť vďačným/ou a oceňovať iných.
Vzdelávajte ma o dôležitosti spravodlivosti pre Všetkých.
 Uistite sa, že moje skúsenosti sú **Z**mysluplné.

Zdroj: Diversity kids: The Inclusion Alphabet and Me
 Preklad a úprava: T. Drdulová

Dominik Drdul, vtedy 17 - ročný mladý muž so spinou bifidou a hydrocefalom zo Slovenska predniesol v roku 2014 v Bruseli - pri príležitosti 25. výročia prijatia Dohovoru o právach dieťaťa - v mene všetkých detí Európy svoj prejav v angličtine. Časť z jeho prejavu pred tvorcami politik z európskych štátov znela:

„Dnes je výročie prijatia Dohovoru OSN o právach dieťaťa. Tento dohovor zmenil každodenný život miliónov detí na celom svete, vrátane detí, ako som ja - detí so zdravotným postihnutím. Mnoho z nich naďalej nemá tieto práva naplnené,“

"Tiež vidím problém v myslení ľudí, ktorí pokladajú naše životy za menejcenné. Situujú sa do role spasiteľov - ja ti pomôžem, ja to vyriešim. Neberú nás ako partnerov. Ale ja nestojím o pocit ľútosti, ja stojím o to, aby som niečo robil," vysvetlil Dominik.

V Bruseli pripomenul výrok Alberta Einsteina, že ak by sme rybu súdili podľa jej schopnosti šplhať sa na strom, tak budeme celý život veriť tomu, že je hlúpa. Dodal, že on s týmto výrokom súhlasí, pretože aj jemu sa veľakrát stalo, že sa niekto zameral iba na jeho slabé stránky a nie na silné stránky. Ďalej dodal, že prekážky, ktorým čelí v každodennom živote, sú najmä v hlavách ľudí. Z praktického hľadiska chýba bezbariérový prístup v mestách, inštitúciách a v školách.

"Netreba veľa úsilia vidieť moje zdravotné postihnutie - je zrejmé. No môžete objaviť moje schopnosti? Môžete objaviť schopnosti iných detí so zdravotným postihnutím? Prosím, urobte to. Berte mňa a všetky ostatné deti so zdravotným postihnutím za svojich partnerov - túžime, aby ste nás brali vážne," zdôraznil tamtiež Dominik.

Aby sa žiaci cítili vypočutí, je potrebné, aby mohli vyjadrovať svoj názor. Učiteľ môže využiť formu dotazníka ako jednu z foriem zisťovania názorov žiakov. Nižšie uvádzame dotazník pre žiaka so zdravotným postihnutím a pre jeho spolužiakov. Učiteľ môže využiť tento dotazník v rámci prevencie, aby zistil vzájomné vzťahy medzi žiakmi. Po nejakej dobe môže dotazník so žiakmi zopakovať a výsledky porovnať.

Dôležité je zdôrazniť, že dotazník je jednou z možných preventívnych aktivít učiteľa. Je dôležité, aby učiteľ ani iný člen multidisciplinárneho tímu nečakal na ťažkosti alebo nedorozumenia medzi žiakmi, ale aby vyvíjal preventívne aktivity v maximálne možnej miere. Prevencia je v inkuzívnom vzdelávaní jedným zo zásadných pilierov.

DOTAZNÍK MAPUJÚCI INKLÚZIU ŽIAKA SO SPINOU BIFIDOU A HYDROCEFALOM

Meno a priezvisko:

Trieda:

Vek:

Pozorne si, prosím prečítaj pokyny pre prácu s týmto dotazníkom

Otázky v tomto dotazníku sa týkajú Tvojho začlenenia do triedy. Svojimi odpoveďami nám pomôžeš zistiť ako vnímaš úroveň svojho začlenenia na našej škole. Prosíme Ťa, aby si odpovedal čo najkonkrétnejšie a uvádzal skutočné príklady. Pokiaľ Ti nebude postačovať voľný priestor pod danou otázkou, dopíš prosíme pokračovanie svojej odpovede na druhú stranu papiera, poprípade na nový papier. Nezabudni však uviesť číslo otázky. V Tvojich odpovediach sa chceme sústrediť na Tvoj reálny popis začlenenia/integrácie/inklúzie (teda všetkého čo sa podľa Teba nedarí, čo by si možno najradšej nepriznal a čo Ťa trápi). Nemusíš mať obavu Tvoje odpovede nebudú nikde zverejnené a budú slúžiť len pre zlepšenie Tvojho začlenenia a vzdelávania. Dotazník nie je na čas. Ďakujeme za Tvoju otvorenosť a odhodlanie veci meniť. Nezabudni, že sme tu pre Teba!

1. Pomenuj aké sú podľa teba rozdiely medzi tebou a inými žiakmi.
2. Ako sa voči tebe správajú spolužiaci?
3. Ako sa voči tebe správajú učitelia?
4. Ako sa Ti spolupracuje so spolužiakom/spolužiakmi vo dvojici, trojici?
5. Ako sa voči Tebe správajú spolužiaci?
6. Trávite spolu čas aj po vyučovaní?
7. Čo zvyčajne spolu robievate?
8. V čom si myslíš, že si dobrý/á?
9. Myslíš, že sa stávaš častejšie terčom vtipov, urážok v porovnaní s ostatnými spolužiakmi?
10. Myslíš, že tvoja prítomnosť v triede zmenila pohľad tvojich spolužakov na zdravotne znevýhodnených (postihnutých) ľudí? Ak áno v čom?
11. Myslíš, že ti tvoje zdravotné znevýhodnenie / postihnutie dáva iný pohľad na svet? Ak áno aký?
12. Čo je tvojim snom? Kde by si chcel/a ďalej študovať? Čo by si chcel/a robiť po ukončení svojho vzdelávania/štúdia?

Vyššie uvedený dotazník bol inšpirovaný dotazníkom Holúbkovej [2008], ktorý bol zameraný na vnímanie žiaka so zdravotným znevýhodnením v bežnej triede. Dotazník nemožno považovať za nemenný, nakoľko je neštandardizovaný a má slúžiť predovšetkým ako inšpirácia. Učiteľ pozná svojich žiakov najlepšie a preto môže v dotazníku vykonať zmeny. Rovnako sa odporúča podobný dotazník rozdať i ostatným žiakom - ako ho priamo zadefinovala vyššie zmienená autorka. Máte možnosť ním zistiť, ako vnímajú tohto začleneného žiaka jeho rovesníci.

DOTAZNÍK PRE SPOLUŽIAKOV ŽIAKA SO SPINOU BIFIDOU A HYDROCEFALOM

Meno a priezvisko:

Trieda:

Vek:

Pozorne si, prosím prečítaj pokyny pre prácu s týmto dotazníkom

Otázky v tomto dotazníku sa týkajú začlenenia žiaka so zdravotným postihnutím do triedy. Prosíme Ťa, aby si odpovedal čo najkonkrétnejšie (a teda uvádzal/a reálne príklady) a zároveň tiež čo najpodrobnejšie ku každej z položiek. Pokiaľ Ti nebude postačovať voľný priestor pod danou otázkou, dopíš prosíme pokračovanie svojej odpovede na druhú stranu papiera, poprípade na čistý hárok. Nezabudni však uviesť číslo dotazníkovej položky/otázky. V Tvojich odpovediach sa chceme sústrediť na Tvoj reálny popis začlenenia/integrácie/inklúzie (teda všetkého čo sa podľa Teba nedarí, čo by si možno najradšej nepriznal a čo Ťa trápi). Nemusíš mať obavu Tvoje odpovede nebudú nikde zverejnené a budú slúžiť len pre účel skvalitnenia/zlepšenia Tvojho začlenenia a vzdelávania. Dotazník nie je na čas. Ďakujeme za Tvoju otvorenosť a odhodlanie veci meniť. Sme tu pre Teba!

1. Pomenuj aké sú podľa teba rozdiely medzi tebou a integrovaným spolužiakom ?
2. Spolupracoval si nedávno s integrovaným spolužiakom, napr. vo dvojici, alebo trojici? Aké si mal pocity?
3. Aké výhody, nevýhody vidíš v tom, že tento žiak / žiačka je súčasťou vašej triedy?
4. Ako sa voči nemu/nej správajú učitelia?
5. Myslíš si, že sa od neho/od nej môžeš naučiť niečo nové?
6. Trávite spolu čas aj po vyučovaní?
7. Čo zvyčajne spolu robievate?
8. V čom si myslíš, že je dobrý/á?
9. Stáva sa tento žiak/žiaka častejšie terčom vtipov, urážok v porovnaní s ostatnými spolužiakmi?
10. Myslíš, že prítomnosť tohto žiaka/tejto žiačky v triede zmenil pohľad tvojich spolužiakov na ľudí so zdravotným postihnutím ? Ak áno , v čom konkrétne?
11. Aký je tvoj názor, kde by mohol tento žiak/žiačka pokračovať po ukončení tejto školy?

Vyššie uvedený dotazník bol inšpirovaný dotazníkom Holúbkovej (2008), ktorý bol zameraný na to, ako je v triede vnímaný žiak so zdravotným znevýhodnením v inkluzívnom vzdelávaní.

TIPY PRE PODPORU KOMUNIKÁCIE UČITEĽA SO ŽIAKMI

Tipy kladú dôraz na tie aspekty komunikácie učiteľa a žiaka, ktoré napomáhajú vytváraniu podporného vzťahu zo strany učiteľa. Viazu sa na individuálne, skupinové, či triedne diskusie zamerané na témy diskriminácie, duševného zdravia ale i rôzne ďalšie témy s dopadom na budúcnosť žiakov. Sú obzvlášť aktuálne v súčasnej postpandemickej dobe.

Aby žiaci cítili, že sú vypočutí, utvrdení v tom, že ich niekto berie vážne a zanechaní s pocitom nádeje do budúcnosti, je dôležité byť na tieto diskusie pripravený:

1. Naštudujte si informácie o problematike, ktorú chcete so žiakmi v rámci besedy, diskusie otvoriť.
2. Reflektujte svoje vlastné pocity a predsudky súvisiace s témou, ktoré môžu nežiaduco ovplyvňovať vašu komunikáciu so žiakmi. V prípade potreby požiadajte o supervíziu.
3. Berte do úvahy rôznorodú skúsenosť každého žiaka, ktorá ovplyvňuje ich aktuálny pohľad na diskutovanú problematiku.
4. Prijmite fakt, že nie všetci žiaci budú ochotní zapojiť sa do diskusie. Je dôležité „stretnúť sa“ so žiakmi tam, kde sú, než pokúšať sa dotlačiť ich do toho, o čom si myslíte, že je pre nich najlepšie.
5. Budte vnímavý na atmosféru v triede. Overujte si, ako sa žiaci cítia pred a po diskusii. Pravidelne sa krátkymi otázkami zaujímajte o žiakov.
6. Venujte pozornosť vlastnej duševnej pohode, reflexii vlastného stresu a napätia, aby ste pri diskusii so žiakmi boli pre nich čo najviac k dispozícii.

Či už facilitujete besedu, alebo riešite na škole konkrétny problém, môže byť pre vás užitočný rámec kanadských odborníkov s názvom Počúvam - Dôverujem - Konám. Jeho aplikácia do praxe umožní, že vaši žiaci sa budú cítiť v školskej komunite vítaní, podporovaní a uistení.

A. POČÚVAM

Kľúčovým prvkom pre podporu duševného zdravia a pohody žiakov je počúvanie, ktorého cieľom je porozumieť.

1. Aby ste vytvorili atmosféru prijatia, sústreďte sa na stratégie aktívneho počúvania:
  - Počúvajte, aby ste porozumeli, nie aby ste odpovedali. Cieľom je, aby sa žiak cítil vypočutý, nie to, aby ste mali okamžité riešenie jeho problému.
  - Venujte pozornosť reči vášho tela, keď žiak zdieľa svoju skúsenosť. Prejavte vtedy empatiu a súcit.
  - Budte fyzicky, emocionálne a mentálne prítomný. Nevenujte sa v čase rozhovoru riešeniu iných vecí. Takto komunikujete žiakovi váš záujem a starostlivosť o neho.
  - Vyjadrujte sa s porozumením k jedinečnej skúsenosti žiaka. Pracujte s jeho pohľadom na vec ako s realitou, nepopierajte ho.

- V skupinovej diskusii počúvajte aj „tiché hlasy“, no netlačte ich do zapojenia sa v dialógu.
  - Poskytnite dostatočný čas a priestor, nerušte konverzáciu.
2. Poskytujte príležitosti k zdieľaniu v triede, v menších skupinách alebo individuálne so žiakom.
  3. Uvedomujte si svoju pozíciu, moc a privilégiá, ktorými disponujete a sú dané vašim postavením, rovnako ako vašou jedinečnou životnou skúsenosťou, ktorá môže byť výrazne odlišná od jedinečnej skúsenosti vášho žiaka.
  4. Uvedomujte si vaše predsudky, zaujatosť, vyhýbanie sa kontaktu, či naopak preferencie voči konkrétnym žiakom (vždy sú prítomné). Pátrajte po tom, čo vo vás dané pocity vyvoláva. Čo vám bráni ostať so žiakom v kontakte (v pozitívnom i negatívnom zmysle). Pri tejto sebareflexii vám môže byť veľmi nápomocná supervízia.
  5. Prijímajte správy, ktoré žiak vysiela nielen slovami. Všímajte si jeho reč tela a neverbálne vyjadrovanie, aby ste mu lepšie porozumeli.

B. DÔVERUJEM

Dôvera v to, čo žiaci zdieľajú, potvrdzuje ich životnú skúsenosť.

1. Verte tomu, čo vám žiak hovorí o svojej skúsenosti. Odpovedajte mu s porozumením a súcitom.
2. Dávajte si pozor, aby ste svojou reakciou nepopreli alebo neznehodnotili jeho zážitky alebo pocity.

Počas rozhovoru si overujte:

- a) či žiakovi správne rozumiete (zachytenú správu preformulujte a pýtajte sa žiaka, či ste jej správne porozumeli),
  - b) či žiakovu skúsenosť a jeho prežívanie beriete ako realitu (dajte žiakovi najavo, že je v poriadku v danej situácii cítiť sa tak ako sa on cíti, nech je to akokoľvek)
3. Pri odpovedi žiakovi používajte neutrálne vyjadrenia. Napríklad: „Počujem, že ...“, „vidím, že ťa to rozrušilo“ a pod. Vyhýbajte sa zavádzajúcim ubezpečeniam typu „bude to v poriadku“.
  4. Všímajte si nepríjemné pocity, ktoré môžete pociťovať, keď počúvate o skúsenostiach žiakov. Dávajte si pozor, aby vás nepoháňali hľadať okamžité riešenia.
  5. Informujte sa o situácii žiakov, ktorí majú nejakú odlišnosť. O tom, ako nerovnosti v prístupe k vzdelaniu, bývaniu, zamestnaniu či k zdravotnej starostlivosti ovplyvňujú uvažovanie žiakov o svojej budúcnosti.

C. KONÁM

Konanie so žiakmi a pre žiakov je neoddeliteľnou súčasťou uistenia žiakov o tom, že ich identita, duševné zdravie a pohoda sú hodné pozornosti a podpory.

1. Žiaci, ktorých sa téma diskutovaná v skupine priamo dotýka, môžu potrebovať dodatočnú

starostlivosť a podporu. Odporúčame, aby triedny učiteľ bol neformálnou dennou súčasťou triednej komunity. Ukážete tým, že vám na žiakoch naozaj záleží.

2. Budte vnímavý na prejavy ťažkostí v duševnom zdraví u svojich žiakov. Ak je to potrebné, podporte žiaka, aj jeho rodinu, aby vyhľadali pomoc odborníkov.
3. Uistite sa, že pri tvorbe akčných plánov školy sú zohľadňované potreby a názory samotných žiakov.
  - a) Konajte spolu so žiakmi a v ich prospech. Venujte pozornosť znevýhodňujúcim (často rokmi zaužívaným) postupom a bariéram, ktoré istých žiakov znevýhodňujú. Dajte priestor tomu, aby boli priamo pomenované a pracujte na odstránení týchto bariér.
4. V prípade potreby konzultujte postupy a možnosti s inými inštitúciami
5. V snahe o zmenu nepracujte samostatne. Počúvajte všetkých, ktorých sa daná téma týka. Zapojte kolegov, vypočujte si ich pohľad na vec. Premýšľajte, s čím všetkým daný postup (bariéra) súvisí a čo to pomáha udržiavať.
6. Venujte naďalej pozornosť vzdelávaniu:
  - a) pokračujte v besedách so žiakmi o spravodlivosti, duševnom zdraví, rovnosti príležitostí, zamyslite sa nad možnosťami, ktoré máte pri uskutočňovaní potrebných zmien smerom k podpore všetkých žiakov,
  - b) informujte sa o prípadoch nerovného prístupu k žiakom. Rovnako vyhľadávajte príklady dobrej praxe a inšpirujte sa v tom, ako možno prekonávať identifikované bariéry.
7. Akčné plány a ich napĺňanie pomáhajú k systémovým zmenám. No i počas týchto procesov sú predovšetkým dôležití žiaci, ktorí potrebujú, aby tu bol niekto, kto by ich vypočul.

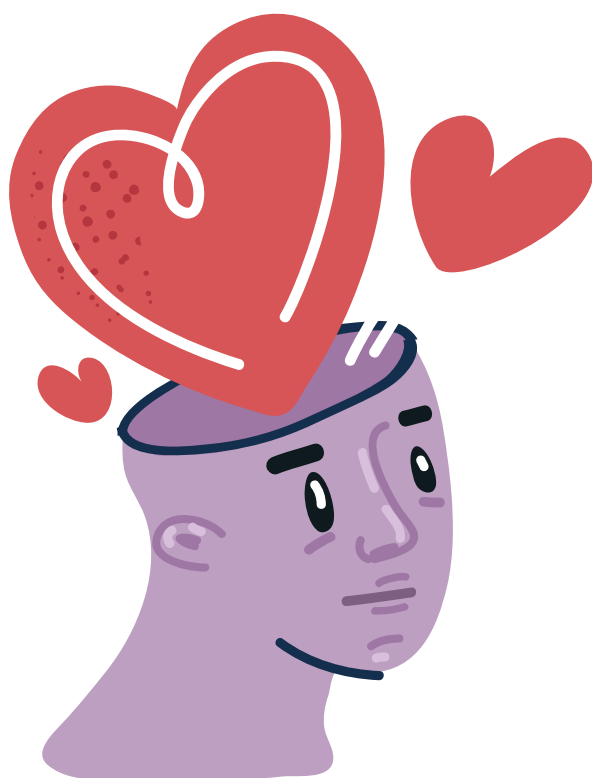
UČITEĽ A JEHO ZRDOJE

Inkluzívne vzdelávanie nekladie dôraz iba na žiaka, ale na všetkých zúčastnených na procese vzdelávania a považuje za dôležité, aby mali zabezpečenú podporu. Učiteľ v inkluzívnom vzdelávaní nemôže zostať sám. Odporuje to akýmkoľvek charakteristikám inkluzívneho vzdelávania. Práve naopak - spolupráca a podpora učiteľa je v celom procese inklúzie.

Nesmierne dôležité je, aby učiteľ poznal svoje zdroje a preventívne sa o seba a svoje zdravie - duševné i telesné - staral. Vie to urobiť aj využitím supervízie, koučingu alebo mentoringu. Veľmi povzbudzujeme učiteľov, aby využívali služby takto vyškolených odborníkov.

Kvalitné inkluzívne vzdelávanie žiakov so zdravotným postihnutím nevyhnutne predpokladá potrebu podpory učiteľa a jeho spolupráce s ďalšími odborníkmi. Učiteľ ma právo túto podporu požadovať. V opačnom prípade nie je namieste hovoriť o inkluzívnom vzdelávaní. Je predovšetkým úlohou vedenia školy, aby dbalo na pravidelné dopĺňanie zdrojov učiteľov.

Mnohí žiaci s diagnózami rázštep chrbtice alebo hydrocefalus potrebujú pri vzdelávaní podporu asistenta. Iba táto forma podpory však nemusí byť dostatočná pre učiteľa a to z viacerých dôvodov.

UPLATNENIE INKLUZÍVNYCH PRINCÍPOV UČITEĽOM TELESNEJ VÝCHOVY

V kontexte komplexného pohľadu učiteľa na žiaka so spinou bifidou alebo hydrocefalom je dôležité vyzdvihnúť úlohu učiteľa telesnej výchovy, ktorá súvisí s prekonávaním prekážok, s poznaním svojich obmedzení, zručnosti dosiahnutia dostupných cieľov a aktívneho prístupu k prekonávaniu svojich limitov v rámci možností daného znevýhodnenia. Považujeme za dôležité uviesť, že vzťah žiaka k športu môže byť samozrejme významne ovplyvnený primárnym rodinným prostredím, ale i sekundárnym rovesníckym, či vlastnou povahou žiaka. [Lechta a kol., 2010]. Informovaný a na komplexný rozvoj žiaka zameraný postoj učiteľa je o to viac zásadný.

Fyzická aktivita je nevyhnutná pre sociálny i fyzický vývin žiaka s rúžštepom chrbtice, avšak funkčná úroveň žiakov so spinou bifidou a hydrocefalom sa môže líšiť. Neexistuje žiaden špecifický program upravenej telesnej výchovy pre žiakov s rúžštepom chrbtice. Vždy to závisí od úroveňe poškozovania miechy, závažnosti deformít a zdravotných pomôcok, ktoré žiak so spinou bifidou alebo hydrocefalom používa.

Telesná výchova žiakov s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom je súčasťou inkluzívneho procesu a nemôže sa od inklúzie oddeliť rozhodnutím o oslobodení žiaka od absolvovania tohto predmetu. Inkluzívna telesná výchova vyžaduje úpravu obsahu pre žiaka a je predovšetkým o schopnosti vnímavosti a tvorivosti pedagóga. Často nekladie na učiteľa vyššie nároky než začlenenie akéhokolvek iného žiaka, napríklad žiaka s hyperaktivitou alebo žiaka s ťažkosťami v správaní, zvládání disciplíny a podobne.

Dôležité je, aby učiteľ telesnej výchovy spolupracoval s rodičmi žiaka, asistentom, školskou zdravotnou sestrou, prípadne s fyzioterapeutom alebo odborným lekárom žiaka. Tí vedia učiteľa a žiaka usmerniť, aké cviky žiak môže cvičiť, aká záťaž je pre žiaka primeraná a podobne. Zo stretnutia členov multidisciplinárneho tímu je dobré vyhotoviť písomný záznam, vytvoriť jeho kópiu a odovzdať zúčastneným - vrátane rodičov. Záznam by mal obsahovať ciele žiaka a kompetencie zúčastnených odborníkov - za čo preberajú zodpovednosť - ako aj termín ďalšieho stretnutia na zhodnotenie naplnenia vzdelávacích cieľov a zrealizovaných postupov. Záznam môže byť súčasťou Individuálneho vzdelávacieho programu, rovnako ako aj vyhodnotenie dosiahnutia vzdelávacích cieľov.

VPLYV CVIČENIA NA VÝVIN A SEBAVNÍMANIE ŽIAKA

Je veľa dôvodov, prečo by mali byť žiaci so spinou bifidou alebo hydrocefalom zapájaní do hodín telesnej výchovy, no nižšie uvádzame aspoň niektoré:

1. Jasne preukázaný vplyv pohybových aktivít na celkové fyzické i mentálne zdravie žiakov (wellbeing).
2. Učenie sa novým zručnostiam ovplyvňuje vnímanie vlastného tela, jeho možnosti, limity a následne vplýva na sebavnímanie žiaka.
3. Cvičiť, rozvíjať a zlepšovať funkciu svalov, celkovú kondíciu vie a môže aj vďaka podpore asistenta - každý žiak, dieťa. Inak by nebolo celosvetové paralympijské hnutie, ktoré nie je pre zdravých športovcov. Prekrvenie častí tela a cielené zapojenie tých svalových skupín, ktoré možno žiak nepoužíva bežne, prospeje každému.
4. V škole je to predmet, počas ktorého sa **rozvíja spolupráca, tímový duch, kde sa často prejavujú emócie a dá sa počas neho trénovať ich regulácia a prejavovanie v sociálne únosnej miere**. Navyše šport a s ním spojené emócie jednoducho zblížujú športujúcich. Šport a nesúťažné športové aktivity zblížujú žiakov a ovplyvňujú dynamiku skupiny – triedy.
5. Skúsenosti škôl, ktoré zapájajú žiakov s rúžštepom chrbtice alebo hydrocefalom do bežných hodín telesnej výchovy hovoria, že títo žiaci sú schopní cvičiť, majú snahu a motiváciu prekonávať svoje limity. **Viacerí žiaci s telesným postihnutím majú dokonca nadanie a genetické predispozície na šport**. Navyše každý žiak si môže pri športe zlepšovať svoju fyzickú kondíciu, zrelaxovať sa, ponáhľovať stuhnuté časti svalov, spoznávať možnosti svojho tela.
6. Pri cvičení sa často realizuje nácvik koordinácie, precvičí sa spolupráca hemisfér mozgu a výrazne sa prekrví aj mozog, čo zásadne prospieva psychohygiene žiaka.
7. Cvičenie je **prevenciou mnohých sekundárnych dôsledkov rúžštepu chrbtice** u žiakov - ako sú napríklad dekubity, obezita, osteroporóza.
8. Je dokázané, že dobrá fyzická kondícia detí a mladých ľudí so zdravotným postihnutím počas celého života zlepšuje a urýchľuje ich rekonvalescenciu po operáciách, zákrokoch a pri ochoreniach a tým **zásadne ovplyvňuje kvalitu ich života i života celých rodín**.

Samozrejme, existujú limity dané zdravotným stavom žiaka alebo neexistenciou niektorých funkcií v dôsledku zdravotného postihnutia. Napríklad žiak s paraplégiou nemôže behať, no môže popri ostatných žiakoch odbehnúť na vozíku alebo na handbiku nejaký úsek a časom dĺžku tohto úseku predlžovať a tým zvyšovať vlastnú fyzickú kondíciu. Môže byť poverený rôznymi úlohami ako odštartovávať iných žiakov alebo cvičiť na žinienke a posilňovať ruky, prípadne sa učiť nové strečingové cviky.

Je dobré umožniť žiakom posúvať svoje limity, no zároveň **učiteľ telesnej výchovy je kompetentný určiť**

hranicu - ak by už išlo o ohrozenie bezpečnosti alebo zdravia žiaka, prípadne iných žiakov. Chodiacim žiakom napríklad učiteľ neumožní bežať dlhé vytrvalostné behy, preskoky.

Niektoré školy ponúkajú žiakom s rúžštepom chrbtice namiesto hodín telesnej výchovy tréning niektorých funkcií, ako je napríklad zlepšenie grafomotorických zručností a to nezávisle od úrovně týchto zručností. Takýto koncept nezodpovedá filozofii inkluzívneho vzdelávania a nereflektuje komplexný pohľad na žiaka. Žiak je oddelený od ostatných žiakov v čase, kedy by mohol trénovať sociálne zručnosti, uvoľniť sa a namiesto psychickej aktivity rozvíjať fyzickú aktivitu a získať k nej pozitívny vzťah.

ODPORÚČANÉ POSTUPY PLÁNOVANIA A REALIZOVANIA HODÍN TELESNEJ VÝCHOVY

1. Učiteľ sa usiluje zapojiť všetkých žiakov, pričom využíva podporu [pedagogického] asistenta na hodinách telesnej výchovy. Ak ide o žiaka na vozíku, vhodná je jeho pomoc pri premiestnení z vozíka na žinienu, pri presune v rámci školy a **pri dohliadaní na bezpečnosť všetkých žiakov** [napríklad pri loptových hrách, pri pohybe po telocvični na vozíku].
2. Učiteľ pripraví časť hodiny telesnej výchovy pre všetkých žiakov v polohe v sede.
3. Učiteľ prizve na hodinu alebo mimo hodiny na besedu športovca - osobu so zdravotným postihnutím, prípadne trénera, ktorý priblíži šport ľuďom so zdravotným postihnutím všetkým žiakom. Ak sa dá, všetci žiaci si vyskúšajú zahrať si napríklad basketbal alebo florbal na vozíku.
4. Učiteľ v spolupráci s rodičmi, riaditeľom školy, asistentom, školským zdravotníkom a ostatnými odborníkmi naplánuje mimoškolské aktivity ako kurz plávania, lyžovania s ohľadom na potreby žiaka s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom a zabezpečia prítomnosť asistenta na kurze.
5. Učiteľ rozdelí žiakov na skupiny a každá skupina cvičí iné cviky - podľa toho, v ktorej skupine je prítomný žiak s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom.
6. Učiteľ plánuje aktivity, do ktorých sa môže zapojiť každý žiak - podľa svojich možností, a schopností. Rozvrhne si rozdelenie žiakov do skupín tak, aby sa žiaci prestriedali. Napríklad s výrazne slabším žiakom alebo aby bol pomer žiakov v skupinách vyvážený a aby boli v skupine žiaci, ktorí sa vedia vzájomne podporiť - ak niektorý žiak potrebuje viac podpory. Dbá sa na to, aby si všetci žiaci vyskúšali a precvičili nové zručnosti.
7. Učiteľ pri plánovaní, realizácii a vyhodnocovaní aktivít úzko spolupracuje s asistentom žiaka, aby ich činnosť bola efektívna a koordinovaná.
8. Učiteľ sa pri plánovaní obsahu cvičenia žiaka s rúžštepom chrbtice môže inšpirovať aplikáciou s názornými obrázkami a videami cvikov pre ľuďom s telesným postihnutím alebo po úraze. Aplikácia je voľne dostupná a umožňuje zadať rozsah poškodenia miechy, vek cvičiaceho. Dostupná je tu:

<https://bulgarian.physiotherapyexercises.com/>

in English: <https://www.physiotherapyexercises.com/>

ŠPECIFIKÁ ŽIAKOV S RÁZŠTEPOM CHRBTICE A HYDROCEFALOM SÚVISIACE S TELESNOU VÝCHOVOU

Pri fyzickej aktivite je dobré, ak má učiteľ na pamäti:

- Ak je žiak po operácii, je dobré akceptovať odporúčania lekára, akú dobu nemá žiak cvičiť.
- Z dôvodu zvýšeného rizika alergie na latex u žiakov s rázštepom chrbtice by sa počas nielen telesnej výchovy malo vyhnúť kontaktu žiaka s latexovými pomôckami na cvičenie.
- Počas zvýšeného fyzického pohybu žiaka môžu nastať nehody v dôsledku inkontinencie. Žiak by mal mať možnosť kedykoľvek v prípade potreby odísť na toaletu bez vysvetľovania situácie učiteľovi.
- U žiakov s rázštepom chrbtice sa môže prejaviť zhoršená koordinácia ruka - oko, pomalšie reagovanie na podnety, pokyny, neporozumenie pravidlám, a nepozornosť žiaka. Je potrebné, aby učiteľ adekvátne zareagoval na tieto situácie a rovnako k tomu viedol aj ostatných žiakov.
- U žiakov s hydrocefalom a voperovaným ventilom by sa fyzický dotyk mal vyhnúť oblasti hlavy, krku a žiak by nemal visieť dole hlavou dlhší čas..
- Žiaci s rázštepom chrbtice môžu používať rôzne zdravotné pomôcky - ako ortézy, barle - a tie môže byť potrebné počas cvičenia dať dole a následne po skončení opäť nasadiť.

PRÍKLADY ZAČLENENIA ŽIAKOV SO SPINOU BIFIDOU DO TELESNEJ VÝCHOVY

„40 rokov učím telesnú výchovu na strednej škole, ale takúto hodinu - s parympijskou víťazkou, vozením sa žiakov na vozíkoch - som ešte nezažil.“

Výrok učiteľa telesnej výchovy, ktorý vzdelával žiaka s rázštepom chrbtice a hydrocefalom na vozíku spolu s ostatnými spolužiakmi na strednej škole.

„Dieťa s hydrocefalom a s poruchou správania sa učiteľia báli vziať na lyžiarsky kurz kvôli opakovaným zlým skúsenostiam so správaním žiaka v cudzom prostredí.

Riaditeľka školy však intenzívne a včas komunikovala s rodičom, žiakom a spísali písomnú dohodu o postupe pri prípadnom výskyte neprimeraného správania. Žiak kurz zvládol, lebo tam veľmi chcel byť. Zároveň mu to veľmi prospelo - fyzicky i psychicky - zvládol sa ovládať, posunul svoje limity.“

„Ako dieťa s vrodeným štvorkomorovým hydrocefalom, pridruženou ľahkou formou kvadruparézy a pomerne introvertnou povahou som mal v oblasti pohybu a cvičenia problém. Otec na mňa miestami pri pohybových aktivitách tlačil a často strácal trpezlivosť, lebo veril, že ma napriek diagnóze zmení aspoň trochu na svoj obraz a z diagnózy proste vyrastiem. V prostredí rovesníkov som bol čím ďalej, tým viac utiahnutý a vyhýbal som sa pohybovým aktivitám, lebo som čelil často výsmechu rovesníkov a spolužiakov. Aj keď sa ma učiteľka telesnej výchovy na druhom stupni snažila motivovať, odmietal som sa už akokoľvek zapájať do aktivít.“

ÚLOHA UČITEĽA V MULTIDISCIPLINÁRNOM TÍME

UČITEĽ AKO KOORDINÁTOR TÍMU

Multidisciplinárny tím je spolupracujúcou skupinou väčšinou odborných a pedagogických zamestnancov školy, ktorí sa aktívne podieľajú na tvorbe rešpektujúcej kultúry školy. Jeho členmi sú predovšetkým triedny učiteľ, školský špeciálny pedagóg, školský psychológ, kariérový alebo výchovný poradca, sociálny pedagóg, riaditeľ, školský zdravotník a ďalší. Ku spolupráci sa v prípade potreby môžu prizvať aj odborníci, ktorí pracujú so žiakom mimo školy.

Učiteľ pracuje nielen so žiakmi, ale tiež s ostatnými učiteľmi, s rodičmi i ďalšími. Koordinovaná činnosť v spolupráci s každým členom pedagogického zboru prispieva k efektívnosti a komplexnosti inkluzívneho vzdelávania a podpore všetkých žiakov a aktérov vzdelávania.

Učiteľ je jedným z najdôležitejších členov multidisciplinárneho tímu. Často pôsobí ako koordinátor alebo vedúci tímu, pretože vzhľadom na povahu svojich povinností učiteľ najčastejšie komunikuje s ostatnými členmi a aj s rodičmi žiaka.

Triedny učiteľ je taktiež osoba, ktorá má šancu najlepšie spoznať žiaka, jeho prednosti, prípadné ťažkosti žiaka pri učení, úroveň jeho výkonu a individuálne vzdelávacie výsledky. Učiteľ - ak je to potrebné pre žiaka - sa podieľa na plánovaní, prispôsobovaní a modifikácii učebných osnov tak, aby uľahčil účasť žiakov s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom na všetkých aktivitách triedy. V celom procese robí alebo participuje na množstve rozhodnutí. Viaceré rozhodnutia sa zvyčajne prijímajú spoločne - vrámci tímu - a minimálne po konzultácii so špeciálnym pedagógom, prípadne psychológom. Je zjavné, že sa to deje vtedy, ak ide predovšetkým o odborné záležitosti. Iné typy rozhodnutí môže vykonávať len riaditeľ školy.

Je zásadné, aby každý člen tímu akceptoval kompetencie svoje i druhých - dané príslušnou legislatívou alebo inými predpismi.

Žiadne viditeľné učenie sa neobjaví bez vzťahu.

Dr. Comer

SPOLUPRÁCA UČITEĽA PRI TVORBE INDIVIDUÁLNEHO VZDELÁVACIEHO PROGRAMU

Ako už bolo zmienené, východiskom pre vzdelávanie žiakov je zhodnotenie aktuálneho stavu žiaka v edukačnom procese a poznanie prípadne stanovenej lekárskej, psychologickkej alebo špeciálnopedagogickej diagnózy. Dôležitá je i spomínaná spolupráca so školským psychológom, školským špeciálnym pedagógom, externým špeciálnym pedagógom, ale aj spolupráca s pediatrom a rodinou žiaka.

Individuálny vzdelávací program (IVP) je jedným z nástrojov individualizovanej podpory žiaka. Vychádza z diagnostických záverov rôznych odborníkov a ich odporúčaní pre personalizované vzdelávanie žiaka. Zadefinovaním potrieb žiaka, nevyhnutnej podpory, cez nastavenie konkrétnych a merateľných cieľov. IVP stráca svoj význam, ak má byť iba formálnym dokumentom. Naopak, jeho potenciál je byť efektívnym a flexibilným nástrojom podpory žiaka. Je to flexibilný nástroj, ktorý umožňuje priebežné zmeny.

Za vytvorenie IVP je často zodpovedný triedny učiteľ žiaka, ktorý môže do tohto procesu prizvať špeciálneho pedagóga, psychológa alebo asistenta. Učiteľ by sa mal riadiť príslušnými nariadeniami, avšak nemal by byť z procesu tvorby IVP vynechaný. Zároveň je žiadúce, aby do tvorby IVP mohli byť aktívne zapojení rodičia žiaka. V USA je platný zákon, podľa ktorého musí škola naplánovať stretnutie k tvorbe IVP podľa termínu a času, ktorý vyhovuje rodičovi.

Neskôr vyhodnocovaním cieľov IVP minimálne dva razy do roka získava rodič od učiteľa konkrétnu spätnú väzbu o pokrokoch žiaka. Pravidelné vyhodnocovanie cieľov tiež zabezpečí kontinuitu v podpore žiaka - pri prechode z jedného obdobia do druhého, pri prípadnej zmene školy alebo učiteľa.

Je rizikom, ak učiteľ alebo ktokoľvek pri tvorení IVP a jeho cieľov venuje príliš veľkú pozornosť diagnóze žiaka a zameriava sa na slabé stránky žiaka. Je empiricky zistené, že poznanie diagnózy žiaka vedome i nevedome ovplyvní dospelých okolo žiaka. Je často nemožné zabezpečiť pokrok žiaka v oblastiach, kde má žiak výrazné oslabenia vyplývajúce zo základnej diagnózy. Pri narušenom vývine centrálnej nervovej sústavy u žiakov so spinou bifidou i hydrocefalom, ktorý prebieha zásadne inak ako u dieťaťa bez zdravotného postihnutia, je veľmi pravdepodobné, že sa nejaké oslabenia u týchto žiakov vyskytnú. Dnešné poznatky neurovedy vedú empiricky zachytiť a znázorniť zobrazovacou technikou - ako je EEG, CT, MRI, neurofeedback - tieto odlišnosti. Jednou z nich je aj fakt, že pri množstve úloh možno pozorovať u žiakov s narušenou CNS nezapájanie častí mozgu v prednom laloku mozgu, ktorý je zodpovedný za väčšinu exekutívnych (riadiacich) funkcií mozgu. To sa môže premietnuť do rôznych ťažkostí žiaka pri učení. Odborná literatúra napríklad popisuje jav, kedy žiak so spinou bifidou pri čítaní vníma alebo vidí veľa stromov, no nie vždy vidí les ako celok. Žiak si vie vybudovať dobrú slovnú zásobu, avšak môže mať ťažkosti spájať jednotlivé slová do zmysluplných myšlienok alebo môže mať ťažkosti s prerozprávaním prečítaného textu.

Ťažkosti žiaka so spinou bifidou alebo hydrocefalom sa môžu manifestovať v nasledujúcich oblastiach:

- Pamäť
- Porozumenie
- Pozornosť
- Kontrola impulzivnosti
- Schopnosť organizácie
- Postupnosť
- Robenie rozhodnutí a riešenie problémov

Akákoľvek kombinácia vymenovaných ťažkostí môže žiakovi spôsobovať rôznu mieru ťažkostí v učení aj v prípade, že žiak má priemerné, či dokonca nadpriemerné intelektové schopnosti. Obzvlášť sa ťažkosti môžu prejaviť vtedy, keď sa obsah vzdelávania stáva náročnejší - približne okolo štvrtého ročníka.

Do IVP môže učiteľ zahrnúť aj spoluprácu s rodinou žiaka i so samotným žiakom a vymenovať, v čom bude táto spolupráca konkrétne spočívať. Učiteľ by mal rodine napomáhať pri uplatňovaní takého štýlu výchovy, ktorý by sa vyznačoval vyváženosťou racionálneho a emocionálneho prístupu. Je ho možné charakterizovať na jednej strane rozumným postojom ku zdravotnému stavu žiaka, snahou podnecovať, povzbudzovať ho a vhodne mu pomáhať tým, že kladie primerané nároky na jeho výkony a zároveň utvárať bezpečné a príjemné prostredie, v ktorom sa žiak cíti byť prijatý. Od členov rodiny môže učiteľ dostávať informácie, ktoré mu následne pomáhajú lepšie spoznať špecifiká žiaka a neustále tak skvalitňovať individualizáciu jeho edukačného procesu.

Za nesmierne dôležité sa tiež považuje rozvoj schopností a záujmov i formovanie osobnostných vlastností žiaka. Nemenej dôležité je však i edukačnými prostriedkami prispievať k zlepšovaniu jeho zdravotného stavu. Konkrétne môže u žiaka IVP pomenovávať a konkrétnou formou monitorovať (napríklad pravidelnými stretnutiami so psychológom alebo špeciálnym pedagógom):

- Zmysel žiaka pre humor.
- Budovanie autonómie a samostatnosti žiaka ako dôležitej zručnosti.
- Prežívanie emócií žiakom a schopnosť ich regulovania žiakom.
- Pokrok v medziludských vzťahoch a sociálnych zručnostiach u žiaka.
- Rozvíjanie záľub, záujmov žiaka a mnohé iné.

Následne učiteľ podľa stanovených cieľov v IVP uplatňuje rôzne vyučovacie stratégie, ako je diferenciacia úloh, univerzálny dizajn vo vzdelávaní, viacúrovňové vyučovanie a zadávanie úloh žiakom podľa prevládajúcich typov inteligencií u žiaka, aby tak žiaci mohli dosiahnuť svoje maximálne osobné vzdelávacie výsledky v rámci spoločných aktivít v triede. Každý žiak tak môže splniť zadanie inou formou.

V rámci Individuálneho vzdelávacieho programu (IVP) je teda potrebné pracovať nielen s ťažkosťami, ale i s predpokladmi žiaka. Je nevyhnutné, aby aj ostatní učitelia aktívne spolupracovali na tvorbe podkladov IVP, boli s ním oboznámení a aby sa tak jednalo o „živý dokument“. Taktiež je dôležité, aby nebol vypracovávaný „len“ triednym učiteľom, resp. školským špeciálnym pedagógom za účelom administratívneho splnenia stanovených povinností. Cieľom je, aby si žiak osvojil - vychádzajúc zo svojej individuality a možností - celok zručností a vedomostí. Triedny učiteľ by mal v spolupráci so školským psychológom a špeciálnym pedagógom oboznámiť ostatných učiteľov s cieľmi stanovenými pre žiaka.

UČITEĽ - OBHAJCA ŽIAKA S RÁZŠTEPOM CHRBTICE A HYDROCEFALOM

Ak triedny učiteľ spozná žiaka a porozumie jeho špecifikám, prípadne ťažkostiam v učení, vie a môže ozrejmovvať tieto špecifiká a z nich vyplývajúcu potrebu zmeny prístupu ostatným učiteľom žiaka, prípadne iným členom multidisciplinárneho tímu. V tomto môže intenzívne spolupracovať so školskou zdravotnou sestrou, prípadne so školským psychológom alebo špeciálnym pedagógom, prípadne vedia po dohode pozvať do školy lekára - odborníka.

Jednou z hlavných záležitostí je porozumenie dôležitosti cievkovania sa žiaka s rázštepom chrbtice.

1. Každý z učiteľov by mal mať porozumenie, že je to proces, ktorým sa naplňuje jedna zo základných potrieb žiaka a zásadne ovplyvňuje zdravotný stav žiaka. Vyžaduje si dostatok času. Žiak môže preto prichádzať na vyučovaciu hodinu neskôr.
2. Rovnako je dôležité pripomenúť, že cievkovanie by žiak nemal vykonávať počas veľkej prestávky - aby mal rovnaký priestor a možnosť ako ostatní - počas nej vytvárať vzájomné vzťahy so spolužiakmi.
3. Napriek najlepšej starostlivosti sa môžu žiakovi udiať inkontinenčné nehody, na ktoré by mal učiteľ adekvátne zareagovať. Aby sa tak stalo, musí s tým byť oboznámený každý učiteľ vopred. Je dobré, aby triedny učiteľ pamätal na túto skutočnosť pri každom novom učiteľovi, ktorý môže prichádzať do kontaktu so žiakom.

Pri žiakovi s hydrocefalom ide o pochopenie súvislostí so zavedením ventilu do mozgu, ktorý odvádza mozgovú-miechovú tekutinu do brušnej dutiny. Ventil je technické zariadenie, ktoré môže reagovať na rôzne vplyvy zvonku. Pri náhlej zmene počasia sa môže tlak v mozgu meniť a žiak môže vyzeráť ospalý, prípadne vykazovať známky chrípkovitého ochorenia. Na ventil môže mať vplyv viacero ďalších skutočností - ako napr. začínajúci zápalový proces v tele žiaka, náhla zmena počasia a atmosférického tlaku, na ktorý zareaguje alebo mechanický náraz do hlavy (napr. loptou alebo iným predmetom). Prípadné náhle zmeny v nálade žiaka treba preveriť a oznámiť čo najskôr rodičom, školskej zdravotnej sestre alebo riaditeľovi, ktorý zodpovedá za žiakov v škole.

PRÍPRAVA ŽIAKA S RÁZŠTEPOM CHRBTICE A HYDROCEFALOM NA REÁLNY ŽIVOT

Silný, pozitívny obraz seba samého
je najlepšou možnou prípravou na úspech.

“

”

Joyce Brothers

Odborníci sa zhodujú, že jedným z najdôležitejších cieľov inkluzívnej školy je pripraviť žiaka na kvalitný a úspešný život v súčasnej modernej spoločnosti a to predovšetkým atmosférou, formou výučby i prostredím. Učiteľ žiaka v spolupráci s ostatnými odborníkmi tak môže odhaliť silné stránky žiaka, jeho schopnosti, prípadne talenty. Vie tak žiakovi pomôcť rozhodnúť sa pre ďalšie štúdium na strednej, prípadne vysokej škole.

Je dobré mať na pamäti, že poskytovanie kariérového poradenstva žiakom so spinou bifidou a hydrocefalom môže trvať dlhšie než bežným žiakom. Vyžaduje intenzívnu komunikáciu so školou, o ktorú žiak a jeho rodina prejavia záujem. Žiadna aktivita v tejto oblasti by sa nemala udiať bez súhlasu rodiča žiaka, resp. žiaka samého - ak je dospelý a právne zodpovedný sám za seba.

Vzdelávanie žiakov s telesným postihnutím vyžaduje odbornú pripravenosť pedagógov, podnetné a ústretové prostredie školy, ktoré poskytne podporné opatrenia a umožní žiakom rozvíjať ich potenciál. Smeruje žiakov k celoživotnému učeniu, k pracovnému uplatneniu a tým podporí ich sociálne začlenenie. [Čadová, 2015]

Smerovanie aktivít učiteľa by malo teda zohľadňovať, ako jeho konanie a rozhodnutia - rovnako ako aj ostatných dospelých - ovplyvnia budúcnosť žiaka a tiež aby mal predstavu, osvojenie akých zručností bude pre neho v každodennom živote osožné. Brei [2021] definuje tieto charakteristiky dobre adaptovaného dospelého človeka:

1. Sociálne zručnosti - schopnosť vytvárať i udržiavať vzťahy s inými ľuďmi
2. Rešpekt voči autoritám
3. Sebavedomie ako rešpekt voči sebe samému
4. Schopnosť riešiť výzvy
5. Schopnosť akceptácie limitov alebo požiadania o pomoc

ZÁVER

”

Dostal som dar inakosti, aby som na svet hľadel inak.

“

Marek Krajňák

Tento manuál ukončíme skutočným príbehom. Príbehom chlapca, ktorý sa narodil predčasne na prelome 32. a 33. týždňa tehotenstva. Chlapca, pri ktorom nič nenasvedčovalo tomu, že by mohol „vystúpiť“ z tieňa svojich diagnóz. Jednou z nich bola aj diagnóza hydrocefalus. Prognózy lekárov zneli: „Toto dieťa neprežije.“ Neskôr: „Nebude schopné chodiť, sedieť!“ Otáznik visel dokonca i nad tým, či bude vôbec schopné vidieť a počuť.

Ak by sme nazreli do jeho dokumentácie, dozvedeli by sme sa, že dieťa sa pri psychologickej diagnostike školskej zrelosti nachádzalo v niektorých zložkách inteligencie v tzv. hraničnom pásme...

Toto - kedysi dieťa - vám, ako plnohodnotne začlenená dospelá osoba - manžel, otec dvoch úžasných zdravých synov, no v neposlednom rade učiteľ a špeciálny pedagóg adresuje tieto riadky: „Dostal som dar inakosti, aby som na svet hľadel inak“. Tak ako i mnohí ďalší...

V mojom živote boli ľudia, ktorí vo mňa verili a ktorí ma stále podržali, ale i takí, ktorí nie. Takí, ktorí ma hnali vpred, ale aj takí, ktorí ma brzdili. Aj medzi učiteľmi. Boli časy, keď boli divní všetci okolo mňa a naopak, keď som si ja pripadal ako najväčší podivín. Stretol som ľudí, ktorí vyzdvihovali moje výsledky, i keď tie nikdy neboli mojim cieľom. Boli možno inšpiráciou, prostriedkom a cestou pre ďalších rodičov inak obdarených detí a pre ich deti.

Dnes ďakujem všetkým ľuďom spomenutým v predchádzajúcich riadkoch. Za každé jedno podanie pomocnej ruky, povzbudenie, úsmev, ale i pád, ba dokonca výsmech... Bez toho všetkého by som dnes nestál tam, kde som.

Myslím, že robíme chybu ak ponímame inklúziu ako model. Inklúzia by mala byť sama o sebe filozofiou myslenia.

Prajem nám všetkým, aby sme o inklúzii nielen hovorili, ale aby sme ňou prostredníctvom malých zmien, skutkov lásky a zmenou myslenia i žili....a tak menili životy.

Spoluautor Marek

STRANA 38

POUŽITÁ LITERATÚRA

Babiaková a kol.: Príprava učiteľa primárneho vzdelávania na profesiu. Aby práca nebola záťažou. Belianum Banská Bystrica, 2022. ISBN 978-80-557-2005-0

Brei, T.J.: Guideline for the care of the people with Spina Bifida - 4th Edition. Spina Bifida Association. 2020. Dostupné tu: <https://www.spinabifidaassociation.org/resource/guidelinespdfull>

Brei, T.J. (2021). Help your child fly - Provide the Safety Net: Clinical Pearls to Promote Independence. Education. Day for Parents. (nepublikovaný príspevok z konferencie dňa 15.5.2021).

Čadová E. A kol.: Katalog podpurných opatrení pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu tělesného postižení nebo závažného onemocnění. Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4687-5 [pdf verzia]. Dostupné tu: <http://katalogpo.upol.cz/wp-content/uploads/katalog-tp.pdf>

Drdulová, T.: Začlenenie detí so zdravotným postihnutím do prostredia materskej školy. "Aj TY si medzi nami vítaný" MPC Prešov, 2014. ISBN 978-80-565-0001-9. Dostupné tu: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/drdulova_0.pdf

European agency for development in special needs education: Profil inkluzívneho učiteľa. Brusel: EADSNE, 2012. ISBN 978-87-7110-317. Dostupné tu: https://www.european-agency.org/sites/default/files/pro-file_of_inclusive_teachers_sk.pdf

Hájková, V. a kol.: Cesty k inkluzii. Praha. Karolinum, 2013. ISBN 978-80-2462-086-2

Holúbková, K.: Žiak s postihnutím očami spolužiakov. [rigorózna práca]. Praha: Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Prahe. 2008

Horn, F.: Detská chirurgia. Bratislava: Slovak Academic Press, 2014. ISBN 978-80-8960-724-2.

Chlebničanová, A., Drdulová T., Tomovčíková M., Kubíny L.: Od najmenších po najväčších. Možnosti tvorby inkluzívneho prostredia v materských školách na Slovensku. Nadácia pre deti Slovenska. Bratislava, 2021. ISBN 978-80-89403-24-0

Inklukoalícia. 2022 Inkluzívne vzdelávanie. [online]. [cit. 2022-07-30]. Dostupné tu: <https://www.inklukoalicia.sk/inkluzivne-vzdelavanie>

Lechta, V. a kol.: Základy inkluzívnej pedagogiky: dieťa s postihnutím, narušením a ohrozením ve škole. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-679-7.

Lutkenhoff, R. N.: Children with Spina Bifida. Bethesda: Woodbine House 1999. ISBN 800-843-7323.

Porter, P., Obst, B., Zabel, A.: A Guide for School Personnel Working With Students With Spina Bifida. 2009, Kennedy Krieger Institute

Loudová Stralcynská, B.: Podpora práce s deťmi so ŠVVP v predškolskom vzdelávaní. Praha. Raabe, 2019. ISBN 978-80-7496 Dostupné tu: https://welcome-idea.eu/SK_WELCOME_WORKSHOPY_Podpora-prace-s-detmi-so-SVVP.pdf

Prucha, J. a kol.: Pedagogický slovník. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-772-3.

Stožický, F., Pizingerová, K.: Základy dětského lékařství. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 978-80-2461-067-2.

Tannenbergerová, M.: Pruvodce školní inkluzí aneb Jak vypadá kvalitní základná škola současnosti? Wolters Kluwer ČR. Praha, 2016. ISBN 978-80-7552-008-1.

Zelina, M.: Stratégia rozvoja osobnosti. Bratislava: IRIS, 1996. ISBN 978-808-570-109-8.

Adapted Physical education. Dostupné tu:

<https://www.spinabifidaassociation.org/resource/adapted-physical-education/>

Diversity kids: The Inclusion Alphabet and Me. Dostupné tu:

https://www.google.com/search?q=diversity+kids%3A+the+inclusion+alphabet+and+me&oeq=&aqs=chrome.0.35i39i362l6j46i39i362j46i39i175i199i362.89040246j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8#imgcr=3a-L_66GQ3K5pM

Listen, Believe, & act: Support for students who have been disproportionately impacted in schools. InfoSheet – A Mental Health Literacy Resource for Educators.

Dostupné tu: <https://smho-smsso.ca/wp-content/uploads/2021/10/Info-Sheet-Listen-Believe-Act.pdf>

Projekt WEL - COME. Dostupné tu:

www.e-welcome.eu

<https://www.e-welcome.eu/?lang=bg>

<https://welcome-idea.eu/#/home?lang=1>

<https://www.minedu.sk/data/att/14971.pdf>

<https://www.teraz.sk/zahranicie/slovak-na-pode-eu/107167-clanok.html>

MANUÁL

pre učiteľov v materských, základných a stredných školách
o multidisciplinárnej starostlivosti a inkluzívnom vzdelávaní
detí a žiakov s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom

Autori:

Terézia Drdulová

Marek Krajňák

Grafická úprava: Natália Krajčo

ISBN 978 - 80 - 974287 - 2 - 2 [brožúra]

Autorské práva © 2022 Multi-IN

www.multi-in.eu

<https://www.facebook.com/MultiINeu>

Co-funded by
the European Union

ISBN 978-80-974288-2-2 (brožúra)

Tento projekt "Multidisciplinárna starostlivosť v inkluzívnom vzdelávaní žiakov s rúžštepom chrbtice a hydrocefalom" (Multi-IN) bol financovaný s podporou Európskej komisie. Tento dokument vyjadruje len názory partnerstva Multi-IN a Komisia nenesie zodpovednosť za akékoľvek použitie informácií, ktoré sú v ňom obsiahnuté.

Erasmus+ Project No. 2021-1-BG01-KA210-SCH-000031249

Autorské práva © 2022 Multi-IN